

Demográfia

Valeria Solesin (1987–2015)
Fotó: INED / Colette Confortès

Valeria Solesin olasz szociológus és demográfus, a párizsi Népeségtudományi Kutatóintézet (INED) és a Sorbonne Egyetem doktorandusza, a Francia Nyelvű Demográfusok Nemzetközi Szövetségének (AIDELF) tagja volt. Kutatóként a francia és az olasz nők termékenységének összehasonlításával foglalkozott. 2015. november 13-án a párizsi Bataclan koncertterem ellen elkövetett terrortámadás áldozatául esett.

1/2016

Lányok, munkára fel!

Valeria Solesin: Allez les filles, au travail!

Population&Sociétés, 2015. 528. sz. 5–6. p.¹

URL: www.neodemos.info/allez-les-filles-au-travail-2/?print=pdf

1992-ben dolgozták ki az európai foglalkoztatási stratégiát, amely a nők gazdasági aktivitásának előmozdítását is célozza. Az Európai Unió (EU) fontosnak tartja a női foglalkoztatás támogatását a teljes életpálya során, különösen a kockázatot jelentő időszakokban, például a gyermekek érkezésekor. Bár az EU szintjén jelentősen megnőtt a nők jelenléte a munkaerőpiacon, az egyes tagországok között nagy különbségek mutatkoznak. Az OECD 2011. évi adatai szerint az északi országokat magas női munkavállalási arány jellemzi, miközben a termékenységük is magas szinten marad, ezzel szemben Dél-Európa országaiban a női foglalkoztatottság és a termékenység szintje is alacsony. Ez a kontraszt Franciaország és Olaszország összehasonlításakor is megmutatkozik: míg Franciaországban a 20–64 közötti nők 65%-a volt foglalkoztatott, Olaszországban csupán 50%, a teljes termékenységi arányszám pedig 2,0, illetve 1,4 gyermek/nő volt.

¹ Az írás olasz nyelvű eredetijét 2013. október 30-án a *Neodemos* (www.neodemos.info), angol és francia fordítását 2015. november 18-án az *N-IUSSP* (www.niussp.org) jelentette meg, majd a franciát a *Population&Sociétés* 2015. decemberi száma újraközölte. A magyar változat megjelenítéséhez az eredeti szöveg szerkesztője, Gustavo De Santis professzor adott engedélyt.

TARTALOMJEGYZÉK

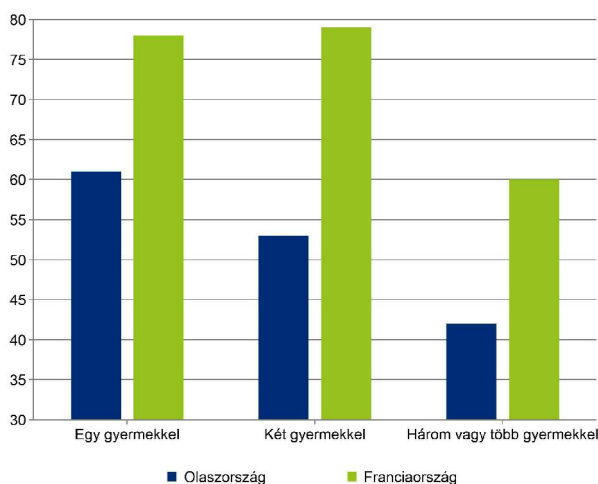
Demográfia.....	1
Társadalom.....	26
Gazdaság.....	39
Általános kérdések.....	52

Ugyanakkor a két ország több hasonló demográfiai jellemzővel bír: mindkettő népessége hatvanmillió körüli (Franciaország esetében csak az európai területen élőket számítva), és a születéskor várható élettartam tekintetében sincs nagy eltérés. Számos hasonlóságot mutatnak kulturális területen (például a római katolikus vallást) és földrajzilag is (az 515 km-es közös határral). Ugyancsak összehasonlítható a munkaerőpiaci szerveződést meghatározó logika.

A felsorolt információk birtokában joggal felvethető a kérdés, hogyan lehetséges, hogy két szomszédos ország ilyen mértékben különbözzön a nők termékenysége és munkaerő-piaci részvétele ügyében. Egyik lehetséges magyarázat, hogy Olaszországban erősebben megmaradtak a férfi és női szerepek különbözőségére vonatkozó nézetek. A 2008. évi *Európai Értékvizsgálat* adatai igen nagy eltérést mutatnak a franciák és olaszok vélekedésében a nők munkavállalását illetően.

Azzal az állítással, mely szerint „egy iskolába még nem járó gyermek számára szenvedést okozhat, ha az édesanyja dolgozik”, az olasz férfiak és nők 76%-a teljes mértékben vagy inkább egyetértett, míg a franciáknál ez az arány csak 41% volt. Azt a kijelentést, hogy „egy munkába járó anyának a gyermekeivel ugyanolyan bensőséges és biztonságot árasztó kapcsolata lehet, mint egy nem dolgozó anyának”, az olaszok 19%-a fogadta teljes egyetértéssel, míg a franciáknál ez 61%-ot ért el. Olaszországban továbbra is negatív a hozzáállás, ha olyan nő munkába járásáról van szó, akinek iskoláskor alatti gyermeke van. Franciaországban ezzel szemben a női munkavállalást az élet minden szakaszában bátorítják, még a kisgyermekesek esetében is. Feltételezhető, hogy Olaszországban a női munkavállalás inkább függ a gyermekek korától és számától, mint Franciaországban.

A 2011. évi EU-s munkaerő-felmérés (LFS) adatai szerint a gyermektelen nők foglalkoztatottsága mindkét országban magasabb, mint a gyermekeseké. Olaszországban nagyobb az eltérés, a 15–49 éves gyermektelen nők 76%-a munkavállaló, míg a gyermekeseknek csak 55%-a; Franciaországban ez 81%, illetve 74%. Olaszországban mindezt igazolva a nők gazdasági aktivitása valóban függ a család nagyságától, a gyermekek számának növekedésével a munkát vállalók aránya csökken, míg Franciaországban egy vagy két gyermek esetén alig változik a foglalkoztatásban részt vevő nők aránya. Három vagy több gyermek esetén azonban már mindkét országban csökken a gazdaságilag aktív nők aránya, a 25–49 éves korcsoportban az olasz nők 42%-a, a franciák 60%-a jár dolgozni. Franciaországban megvannak a szakmai karrier és a családi élet egyeztetésének intézményes lehetőségei, amelyek például lehetővé teszik a nők (vagy akár a férfiak) számára a munkavégzés ideiglenes szüneteltetését.

1. ábra Gyermekes nők foglalkoztatottsági aránya Olasz- és Franciaországban, 2011

Forrás: Labour Force Survey, 2011

A női munkavállalást támogató európai kontextusban sem lehet elfeledkezni arról, hogy a gyermekek érkezése következményekkel jár a nők gazdasági aktivitására. Olaszország törekszik a lisszaboni szerződésben kitűzött 60%-os női foglalkoztatási arány elérésére. Franciaország jobban áll e téren, de a női aktivitási arány függ a családban élő gyermekek korától és számától. Mindez szükségessé teszi a családi és szakmai feladatok jobb elosztását.

TÁRGYSZAVAK: női foglalkoztatás, gyermekvállalás, családnagyság, teljes termékenységi arányszám, nemzetközi összehasonlítás, OECD, Európai Unió, Olaszország, Franciaország

RÓZSA GÁBOR

2/2016

A második gyermek érkezése ritkább Olaszországban, mint Franciaországban

Valeria Solesin: L'arrivée d'un deuxième enfant. Une transition moins fréquente en Italie qu'en France

AIDELF-konferencia, Bari, 2014. 1–12. p.

URL: [https://www.aidelf.org/sites/default/files/Valeria SOLESIN-AIDELF.pdf](https://www.aidelf.org/sites/default/files/Valeria%20SOLESIN-AIDELF.pdf)

2013-ban a teljes termékenységi arányszám (TFR) Franciaországban 2,0, Olaszországban 1,4 gyermek/nő volt.¹ A francia termékenység szintje évek óta ezen a magasabb értéken stabilizálódott, Olaszország viszont a nagyon alacsony termékenyséű európai országok közé tartozik. Közös jellemzőjük – számos más demográfiai, kulturális, politikai és gazdasági hasonlóságuk mellett –, hogy mindkét országban jelentősen későbbre került a szülőkorú nők átlagos életkora első gyermekük vállalásakor, míg 1980-ban Franciaországban a nők 26,8, Olaszországban 27,4 évesek voltak, napjainkra ez 30, illetve 31 évre változott.

A vizsgálat célja a termékenységüket már befejezett olasz és francia nők reprodukív pályájának, a főbb jellemzők és különbségek megállapítása volt. Ami a termékenység intenzitását illeti, az olasz nők befejezett termékenységi mutatója az 1920-as években született generációktól kezdve csökken, az 1920. évi 2,47-ről indulva az 1960-as évjáratnál már nem egészen 1,7 volt. Franciaországban viszont a befejezett termékenység szintje a vizsgált időszakban végig megmaradt a népesség reprodukciója szempontjából kritikusnak számító küszöbérték, a 2 gyermek/nő felett.

Az egyes születési generációk befejezett termékenysége Francia- és Olaszországban

	1920	1930	1940	1950	1960
Franciaország	2,50	2,63	2,41	2,11	2,11
Olaszország	2,47	2,13	2,15	1,89	1,66

Forrás: Fejlett országok adatbázisa, INED

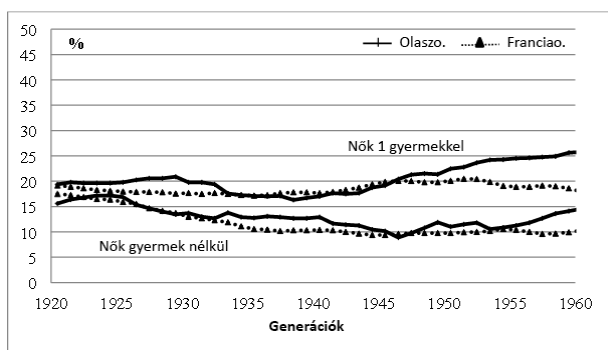
Franciaországban ráadásul a termékenység különböző összetevői is stabilan megmaradtak az 1940-es generációktól kezdve: a meddőség alacsony szinten van (10% körüli), és az egygyermekes

¹ Forrás: Francia Statisztikai Hivatal (INSEE), illetve Olasz Statisztikai Hivatal (ISTAT).

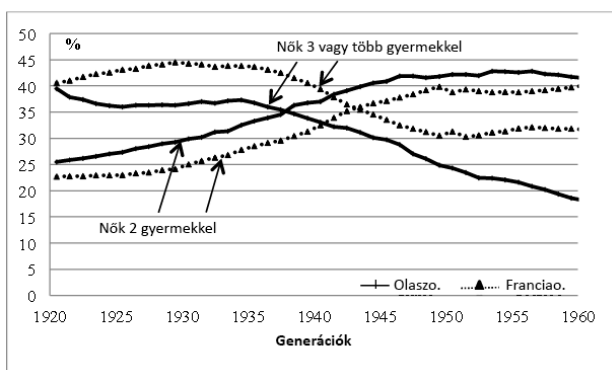
anyák aránya is csak 20%-ot tesz ki ezekben a generációkban. A kétgyermekes családok aránya a legmagasabb – a nők 40%-a szült két gyermeket –, de gyakoriak a nagyobb családok (a nők 30%-ának volt három vagy több gyermeke) is.

Az olasz nők esetében ezek a tényezők állandó változásban vannak: időben előre haladva a generációk során egyre több a gyermektelen vagy csupán egy gyermeket szült nő. Ezzel egyidejűleg csökkent a kétgyermekesek aránya (ami 40%-kal még mindig a leggyakoribb), és folyamatosan csökken a három vagy több gyermekes családok részesedése.

A termékenység időzítését illetően megállapítható, hogy az első gyermekvállalás ideje mindkét országban későbbre halasztódik. Míg az 1940 és 1944 között született nők termékenységének intenzitása és a szülések közötti időszakok hossza inkább hasonló volt a két országban, az 1960 és 1964 között született generációk esetében erős differenciálódás figyelhető meg a két országban a nők reprodukív magatartását illetően: mindkét országban az anyaság sokkal későbbre tolódik, de Olaszországban a termékenység rohamosan csökken.

1. ábra: Az 1920 és 1960 között született és befejezett termékenységük szerint 0 vagy 1 gyermeket szült női generációk arányának alakulása Francia- és Olaszországban
 Forrás: ISTAT, INSEE

2. ábra: Az 1920 és 1960 között született és befejezett termékenységük szerint 2 vagy több gyermeket szült női generációk arányának alakulása Francia- és Olaszországban
 Forrás: ISTAT, INSEE

Ezért próbáljuk megérteni, hogy miért késleltetik jobban a szülővé válást az olaszok, mint a franciák. A felnőtt életbe való átmenet elemzése felszínre hozza mindazokat az életszakaszok és események későbbre tolódását, amelyek megelőzik a gyermekek érkezését. Az olasz nők későbbre halasztják a szülői ház elhagyását és az első együttéléssel járó kapcsolatba lépést, ami az esetek többségében egybeesik a házasságkötéssel. Franciaországban a felnőtt életbe lépés szakaszai kevésbé követik ezeket a szabályokat, az élettársi együttélés gyakran – legalább átmenetileg – helyettesíti a házastársi kapcsolatba lépést. Ez utóbbi változatnál a gyermekek érkezése korábban bekövetkezik.

Megállapítható, hogy az olasz nők esetében a felnőtt életbe történő átmenet hosszabb időszakot vesz igénybe, mint a francia nőknél. Ebből következik az első szülések későbbi megvalósulása is, és így kevesebb idő marad a további szülésekre. Azt azonban tovább kell vizsgálni, hogy ez a késedelem az olasz nők esetében önkéntes vagy inkább kényszerű-e, és milyen stratégiákat alkalmaznak a legalább két gyermeket óhajtó párok a szülések időzítése, illetve a szülések közötti időtartam megválasztásához. Ugyancsak érdemes lenne megvizsgálni, hogy vannak-e különbségek társadalmi rétegek szerint is.

TÁRGYSZAVAK: gyermekvállalás, szüléskori életkor, generációk, teljes termékenység arányszám, reprodukív magatartás, nemzetközi összehasonlítás, Olaszország, Franciaország

RÓZSA GÁBOR

3/2016

Különnemű és egynemű ikrek iskolai teljesítménye a serdülőkorban: egy országos dán kohorszvizsgálat

Linda Ahrenfeldt – Inge Petersen – Wendy Johnson – Kaare Christensen: Academic performance of opposite-sex and same-sex twins in adolescence. A Danish national cohort study
Hormones and Behavior, 2015. március, 123–131. p.
 URL: http://www.research.ed.ac.uk/portal/files/19226727/Academic_performance_of_opposite_sex_and_same_sex_twins_in_adolescence.pdf
 DOI: 10.1016/j.yhbeh.2015.01.007

A dán kutatás arra a tényre épül, hogy a tesztoszteron komoly szerepet játszik a férfiak és nők nemi különbségeiben, így a kognitív különbségekben is. Ezekre egynemű és különemű ikerpárok vizsgálá-

tával keresték a választ. A kutatásban 1812 fő különböző nemű, 4054 fő azonos nemű ikret és mintegy 13 900 fő „egyes” szülöttet is vizsgáltak.

Az egynemű és különemű ikerpárok lány tagjait összehasonlítva több eltérésre figyeltek fel, amelyekre magyarázatul szolgálhat a tesztoszteron jelenléte. A szakirodalom egyes területeken következetes, azonban a részben ellentmondásos területek további részletes kutatása még szükséges a jövőben.

A születés előtti időszak már meghatározó a nemek közötti kognitív képességek kialakulásában. Az ikertesztoszterontranszfer-hipotézis szerint az anyaméhben az ikrek között működik egyfajta hormontranszfer, ezért a különemű ikreknél a leány ikerpár több tesztoszteront kap, mint egynemű leányikrek, ezért a különemű ikrek leánypárja maskulinabb lesz. Fontos azonban az is, hogy a hormonális befolyástól eltekintve más környezetben is nőnek fel azok, akik azonos nemű ikertestvérrel születnek. Tehát egy fiú ikertestvérrel felnövő leány maskulinabb környezetben nevelkedhet.

Fejlődési szakaszukban további különbségek is megfigyelhetők az általános, majd a középiskola felé vezető úton is: a lányok az általános iskolában általában jobban teljesítenek, de idővel a fiúk behozzák ezt a hátrányt, és középiskolában a fiúk teljesítenek jobban. Ez a tendencia azonban mostanság változik, a lányok tovább tudják tartani a jobb teljesítményt jelentő pozíciót.

Megvizsgálták a kutatásban részt vevők tanulmányi eredményeit is, de ezek elsősorban a tudományterülettől függenek, nem pedig az ikerségüktől. Általában elmondható, hogy a fiúk a matematikában, természettudományi tárgyakban teljesítenek jobban, míg a lányok inkább a nyelvi tárgyakból szerepelnek jól. Befolyásoló tényező még a szülők végzettsége, iskolázottsága. A tesztoszteron hatása az iskolai teljesítményre közvetlenül nem bizonyítható, azonban az kiderült, hogy a lányok jobban teljesítenek, ha az ikertestvérük fiú.

TÁRGYSZAVAK: ikerkutatás, egynemű és különemű ikrek, tesztoszteron, tanulmányi eredmény, nemek szerinti különbségek

PÁRI ANDRÁS

4/2016

Ikrek, hármas és többes szülések: az Egyesült Államokban minden korábbinál több az ikerszülés

Gretchen Livingston: Twins, triplets and more. More U.S. births are multiples than ever before
PewResearch Center, 2015. december 11.

URL: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/12/11/twins-triplets-and-more-more-u-s-births-are-multiples-than-ever-before/>

Gretchen Livingston, a Pew Research Center senior elemzője szerint az eddig mért legmagasabb az ikerszületések száma az Egyesült Államokban. Az első hivatalos amerikai ikerszületésekről szóló adatokat már az első világháború idejéből ismerjük. A világháború hatására a világon mindenhol megemelkedett az ikerszületések arányszáma. (Míg a fiatal nők férj-ik háborús távolléte idején kevesebb gyermeket szültek, addig az idősebb nők termékenysége viszonylag konstans volt, és mint több kutatás már rávilágított, az anyák életkorának meghatározó szerepe van az ikerszületések szempontjából.) A II. világháborútól körülbelül 1955-ig stagnált ez az arányszám, majd enyhe csökkenés követett az 1970-es évek elejéig. 1981-re visszatért a mutatószám az 1940-es értékhez (2,1%). Ezután ugrásszerűen megnőtt az iker- és többes szülések aránya, 2014-re elérte a 3,5%-ot, ami ugyan még mindig kevésnek tűnik, ám ez így is mintegy 140 000 ikerszületést jelentett az Egyesült Államokban. Ennek több oka is feltételezhető. Az ikerszületések száma összefügg a nők életkorával. Amíg a tizenéves nők kevesebb mint 2%-a szül ikreket, addig a 30–39 éves nők 5,1%-a, a 40–44 éves nők már 5,9%-a ad életet ikerpárnak vagy többes ikreknek. A 44 éves kor fölötti nők egyötödénél fordul elő iker- vagy többes szülés. Ezek az adatok önmagukban nem feltétlenül eredményeznének ekkora növekedést, viszont az újfajta életritmusnak köszönhetően – például annak, hogy a nők először inkább tanulnak és karriert építenek, majd csak ezt követően, harmincas éveikben vagy akár jóval fölötte vállalnak gyermeket – már érthetőbbé válik a nagyszámú növekedés.

Ám a szüléshalasztás nem az egyetlen faktor az ikrek számának növekedésében – nagy hatása van a mesterséges megtermékenyítésnek is. Általában az idősebb nők folyamodnak a mesterséges megtermékenyítés eszközeihez, így nem lehet megmondani, hogy az idősebb kor vagy inkább a fejlődő megtermékenyítési módszerek felelősek az ikrek növekvő számáért. Befolyásolja az ikerszületések számát az etnikai hovatartozás is. A Pew Research Center adatai szerint a fekete nők 4,1%-a, a fehérek 3,8%-a,

az ázsiaiak 3,2%-a, míg a spanyol ajkúaknak csupán 2,5%-a szül ikreket.

Megállapítható, hogy az ikrek számának növekedéséhez nagyban hozzájárult a szülés későbbi időpontra halasztása, az orvostudomány fejlődésével igénybe vehető termékenységi eljárások, valamint az Egyesült Államok etnikai sokféleségének növekedése.

TÁRGYSZAVAK: ikerszülés, többes szülés, differenciális termékenység, mesterséges megtermékenyítés, etnikum, Amerikai Egyesült Államok

PÁRI ANDRÁS

5/2016

A munkaerő előreszámítása 2053-ig az Európai Unió 26 országára¹ kor, nem és legmagasabb iskolai végzettség szerint

Elke Loichinger: Labor force projections up to 2053 for 26 EU countries, by age, sex, and highest level of educational attainment

Demographic Research, 2015. 15. sz. 443–486. p.

URL: <http://demographic-research.org/volumes/vol32/15/32-15.pdf>

DOI: [10.4054/DemRes.2015.32.15](https://doi.org/10.4054/DemRes.2015.32.15)

Az európai népesség öregedésének egyik következménye a munkaerő mennyiségi csökkenése a fejlett országokban. Az erre vonatkozó korábbi előreszámítások csak a munkaerő létszámára és korstruktúrájára vonatkoztak, az újabbak viszont a legmagasabb iskolai végzettség szerinti bontást is tartalmaznak (aszerint, hogy a végzettség felső vagy alacsonyabb fokú-e). Az előreszámítási eljárásban itt a népességre és a munkaerőre vonatkozó előreszámítások szerepelnek kor, nem és iskolai végzettség szerinti bontásban. Az európai munkaerő-felmérés adataiból kiindulva három scenáriót vizsgáltak a gazdaságilag aktív népesség előreszámítására 26 uniós országra 2053-ig:

1. Változatlan scenárió: a munkaerő-arányokat a 2008. évihez képest változatlanul tételezik fel.
2. Kohorszscenárió: itt a születési kohorszok munkaerőben való részvételi arányainak változását vizsgálják 2003 és 2008 között, és ezeket vezetik tovább az előreszámításokban.
3. Alapszenárió: az arányokat egy adott eloszlás szerint modellezzik.

¹ A 28 tagország közül Málta adatai nem szerepelnek, Horvátország pedig a vizsgálat idején még nem volt EU-tag.

Az előreszámítás háromlépéses eljárás eredménye:

- A munkaerő-arányokat minden országra és mindegyik scenárióra 2053-ig előreszámítják kor, nem és legmagasabb iskolai végzettség szerint.
- Mindegyik ország népességét mindegyik scenárióra 2053-ig előreszámítják kor, nem és legmagasabb iskolai végzettség szerint.
- Az első és második lépés eredményeit kombinálva lehet megkapni minden országra az előreszámított munkaerőt kor, nem és legmagasabb iskolai végzettség szerint.

Ez a megközelítés a múlt, jelenre és jövőre vonatkozó adatokat igényel a munkaerő arányaira és a népesség megoszlására is – a vizsgált három változó szerint. Mindegyik scenárióra, vagyis a munkaerő alakulására vonatkozó feltevésektől és az alkalmazott módszertől függetlenül igaz, hogy az iskolázottsági változó bevezetése magasabb arányú munkaerőt eredményez az előreszámítás eredményeként, bár ez a hatás nem jelentős. Nagysága országonként és a scenáriótól függően eltér, és az idő előrehaladtával nő, de 2053-ig egyszer sem haladja meg a 8%-ot, átlagosan pedig 3%. A munkaerő nagyságának változására vonatkozó számítás itt a scenárió fajtája határozza meg, nem pedig az, hogy figyelembe veszik-e a végzettségi tényezőt. A változatlan scenárió szerint a 15–64 éves aktív korú népesség összesített aránya a teljes népességen belül az iskolai végzettséget is figyelembe vevő számításokban enyhén nőni fog 2008 és 2053 között (71,2%-ról 72,4%-ra). Ugyanez a számítás a kohorszscenárióban valamivel magasabb (74,7%), a harmadik változat pedig 82,9%-os aggregált arányt hoz ki.

Jóval kisebb a scenáriók közötti eltérés a jövőbeli munkaerő iskolai végzettség szerinti összetételének vizsgálatokor: a felsőfokú végzettségűek aránya 2053-ban a számítások szerint 45% a kohorsz-, 47% a változatlan scenárió esetében. Hasonlóan kis eltérések mutathatók ki a munkaerő további, nemek szerinti bontása esetén is: a férfiaknál 39–40%, a nőknél 52–56%. Valamivel nagyobb különbségek adódnak a felsőfokú végzettségű munkaerő arányainak összehasonlításakor a különböző scenáriók között a korcsoportok szerint. Az idősebb korcsoportok esetében az 55–64 éves munkavállalók között a felsőfokúak végzettségűek aránya a legmagasabb (49%) a változatlan, míg legalacsonyabb (45%) az alapszenárió szerint. Ugyanez a 65 éves és idősebb korcsoport esetében 50%, illetve 47% lesz. Látható, a számítások szerint a felsőfokú végzettségűek aránya jelentősen növekszik

a 2008 és 2053 közötti időszakban, és nem csupán a nagyobb és gazdaságilag fejlettebb országok, hanem a vizsgált 26 ország mindegyikében.

Megállapítható, hogy az európai munkaerő időseodik, emelkedik a nők aránya, és általában több lesz benne a magasabban kvalifikált munkavállaló, mint napjainkban. Ez az eredmény minden scenárióra, a teljes munkaerőre és részcsoportokra (férfi/nő és nagyobb korcsoportok) igaz. Az, hogy a munkaerő mennyiségileg csökkenni fog-e, azon múlik, hogyan alakul a nők, illetve az 55 éves és idősebb korcsoport részvétele.

A csökkenő, ám jobban képzett munkaerő képes lehet a népesség öregedésével összefüggő gazdasági következmények enyhítésére, de nem ez a megoldás. Az egyre egyenlőtlenebb munkaerőelosztás előidézhet olyan helyzetet, amelyben a foglalkoztatottnak jövedelmük egyre nagyobb részét kell a már nem dolgozók eltartására fordítaniuk. Szakértők szerint a szakképzetlen munka iránti kereslet csökkenésével az ilyen munkaerő egyre nagyobb mértékben kerül függő helyzetbe a jóléti juttatásokkal, munkanélküli járadékkal, közhasznú képzésekkel, munkaerő-piaci intézkedésekkel szemben. Végül soron a társadalmi kohéziót is megrendítheti a képzett és szakképzetlen munkaerő közötti nagyobb munkaerő-piaci szakadás, illetve az alacsonyan képzett munkaerő növekvő függése az állam jóléti intézkedéseitől.

Amikor az a kérdés, hogyan lehet enyhíteni a népesség öregedésének a gazdaságra gyakorolt hatásait, az egyik lehetséges tényező általában a termelékenység élénkítése, és ezen belül a munka termelékenységéé különösen. A humán erőforrások itt tárgyalt előreszámításaival lehetőség nyílik a jövőben várható gazdasági növekedési scenáriók kiszámítására, ideértve a humántőke különböző szintjeinek köszönhető termelékenységi különbségeket, valamint az így kapott eredmények összehasonlítását a humán erőforrás említett tényezői nélkül készített számításokéval.

TÁRGYSZAVAK: munkaerő, előreszámítás, népesség öregedése, kohorsz, scenáriók, humántőke, kor és nem szerinti megoszlás, iskolai végzettség, Európai Unió

RÓZSA GÁBOR

6/2016

A világnépesség várhatóan tovább nő a XXII. századig

Richard Vernon: World population likely to keep growing into the 22nd century

The Journal of Population Matters, 2015. 1. sz. 13–14. p.
URL: <https://www.populationmatters.org/journal/journal.pdf>

Négy egyetem tizennégy fős szerzői közössége az ENSZ Népesedési Osztályával együttműködve elemzést készített a legfrissebb népesség-előreszámításokról. Jelentésükben arra figyelmeztetnek, hogy indokolt a népesedési szakemberek aggodalma, sőt a helyzet valamivel komolyabb, mint amit a korábbi előreszámítások alapján sejteni lehetett.

A tanulmány több forrás adatait kombinálja, és részletes elemzési módszereket alkalmaz, hogy éleesebben megkülönböztesse az előreszámítások változatait. Például az ENSZ hagyományos országos népességbecslései egy középértéket állapítottak meg, amelyet minden egyes ország esetén a teljes termékenységi arányszámból (TFR) határoznak meg. Az ún. felsőbb és alsóbb előreszámításokat ezután úgy számolják, hogy egy fél gyereket hozzáadnak, illetve kivonnak a TFR-hez, illetve a TFR-ből. Azonban a szerzők az egyes országok termékenységi és várható élettartam-adataival dolgoznak, továbbá más források és országok adatait is felhasználják az egyes résztvevő országokra vonatkozó előreszámításokhoz. A tanulmány összegzi az áttekintett trendeket és ezek következményeit a jövőre vonatkozóan. A szerzők következtetése, hogy a világnépesség növekedése nem fog megállni századunkban, és 95%-os valószínűséggel 2100-ban Földünk lélekszáma 9,0 és 13,2 milliárd között lesz. A növekedés nagy része valószínűleg Afrikában következik be, részben a magasabb TFR, részben a TFR csökkenésének nemrég tapasztalt lassulása miatt. Afrika jelenleg abban a fázisban van, hogy a demográfiai átmenet termékenységi komponense olyan, mint Ázsiáé és Latin-Amerikáé az 1970-es években volt, de TFR-mutatója csupán negyedével csökkent az említett térségekhez képest, sőt néhány afrikai országban megállt ez a csökkenés.

Két magyarázat és ok merül fel. Az egyik a fogamzásgátlás gyakran emlegetett kielégítetlen szükséglete, ami megdöbbentő módon húsz éve még mindig csak 24% körüli. A másik a „termékenység iránti vágy” ugyancsak kitartóan magas szintje, ami a családnagysággal, pontosabban a kívánt gyermekek számával kifejezve 4,6 gyerek/nő.

A tanulmány egy példát is bemutat Afrika legnépesebb országával, Nigériával kapcsolatban. 174 milliós jelenlegi népességével, az ENSZ által készített becslések 90%-os valószínűséget adnak annak, hogy 2100-ra ez a szám meghaladja az 532 milliót,

ami több mint háromszoros növekedést jelent. Afrika egészére a szerzők becslése alapján a jelenlegi egymilliárd fő 95%-os valószínűséggel 2100-ra eléri a 3,1–5,7 milliárdot, a közepes előrejelzés szerint 4,2 milliárdot. Ez a népsűrűséget tekintve nagyjából egyenlő lenne azzal, ami ma Kínát jellemzi, és az újabb milliárdos populáció okozója lehet a természeti erőforrások hiányának, végső soron pedig a halandóság és a migráció növekedésének, a népességszám jelentős változásának.

A népesség öregedését röviden a potenciális eltartási arány (vagyis a munkaképes korú népesség aránya az időskorúakhoz vagy a foglalkoztatottak számának aránya a nyugdíjasokéhoz) alapján tárgyalják. A következő évtizedekben ez a mutató valószínűleg jelentősen visszaesik minden országban, például a jelenlegi és a 2100-ra előre jelzett értékek szerint a csökkenés Németország esetében 2,9-ről 1,4-re, az Egyesült Államokban 4,6-ről 1,9-re, Kínában 7,8-ről 1,8-re, Indiában 10,9-ről 2,3-re és Nigériánál 15,8-ről 5,4-re várható. Ez utóbbi az egyetlen olyan ország, amelyben ez az érték 3-nál magasabb lesz.

Összefoglalva a szerzők szerint (Bongaarts 2013-as írására¹ is hivatkozva) a gyors népességnövekedés a magas termékenyséű országokban számos kihívást okozhat: környezeti (természeti erőforrások kimerülése, környezetszennyezés), gazdasági (munkanélküliség, alacsony bérek, szegénység), egészségügyi (magas anyai és gyermekhalandóság), kormányzati (elmaradó befektetések az egészségügy, oktatás és infrastruktúra területén), és társadalmi (emelkedő elégedetlenség és bűnözési hullám) területeken egyaránt.

A nigériai példára visszatérve, a hatalmas olajbevétel és a nagyon gazdag, kis létszámú elit mellett a nigériaiak 62%-a él napi 1,25 dollárnál kevesebből. Nyilvánvaló, hogy ha a századunkban folytatódna a cikkben bemutatott előrejelzések szerinti folyamatok, felmerül a kérdés, hogy mit lehet tenni a szélsőséges esetek elkerülésére vagy megoldására. A *The Journal of Population Matters* tanácsai szerint többek között nagyobb befektetésekre van szükség a reprodukív egészségügyi szolgáltatásokba, egyenlő oktatás biztosítására a lányok és a fiúk részére, valamint a nők szerepének megerősítésére.

TÁRGYSZAVAK: népesség-előreszámítás, termékenység, becslés, ENSZ, világ, XX–XXII. század

TÓTH JÁNOS MÁRK – RÓZSA GÁBOR

7/2016

Milyen gyorsan fogja apasztani a Föld népességét a termékenység csökkenése?

Ananthi Anandanadesan: How quickly will reducing fertility shrink the human population?

The Journal of Population Matters, 2015. 1. sz. 15–17. p.

URL: <https://www.populationmatters.org/journal/journal.pdf>

A világnépesség gyors és folyamatos növekedése, illetve ennek következményei (a természeti erőforrások kimerülése, a biológiai sokféleség csökkenése, klímaváltozás, élelmiszerhiány stb.) miatt szükséges, hogy a népességnövekedést a termékenység csökkentésével szabályozzák. Az írás Corey J. A. Bradshaw és Barry W. Brook ausztrál humánökológus professzorok tanulmányára, valamint Jane N. O'Sullivan, ugyancsak ausztrál kutató számításaira és vitájára reflektál, amelyben a termékenység csökkenésének a világnépesség fogyására kifejtett hatását vizsgálják.

Bradshaw és Brook 2100-ig elvégezte a világnépesség előreszámítását az ENSZ Egészségügyi Világszervezet (WHO) és az Amerikai Egyesült Államok Népszámlálási Hivatalának adatai alapján. A továbbvezetéshez változatlanul tételtek fel a 2013-as népmozgalmi mutatókat, de további scenárióalapú előreszámításokat is készítettek. Ezekben megváltoztatták az olyan paramétereket, mint a születési és halálozási ráták, az anyák átlagos életkora az első gyermek születésekor (mind hosszú, mind rövid időszoron). Egyes scenáriókat „nem katasztrófálisnak” minősítettek, például azt, amelyik a termékenységcsökkenés megvalósítását tartalmazza. Mások sokkal szélsőségesebbek, olyan katasztrófák bekövetkeztével és következményeivel számolnak, mint a világháborúk. Próbálták meghatározni azokat a régiókat, ahol a népesség növekedése a legártalmasabb a környezet számára – a népességre vonatkozó regionális előrejelzéseket felhasználva és összekapcsolva a biodiverzitási csomópontokkal, vagyis azokkal a helyekkel, ahol a népsűrűség és a népességnövekedés általában nagyobb, mint másutt. Bemutatták, hogy ha az egész világon érvényesítenék az egyke politikát vagy tömeges halálozási események történének (például kétmilliárd ember meghalna a század

¹ John Bongaarts: *Demographic trends and implications for development*. Előadás a Nemzetközi Népeştudományi Szervezet (IUSSP) 2013. évi tanácskozásán.

közepén öt év leforgása alatt), a világnépesség még mindig öt és tízmilliárd között lenne az évszázad végére. Az eredmények azt is sugallják, hogy a jövőben Afrika és Dél-Ázsia lesznek azok a helyek, ahol az ökoszisztémák a népességnövekedés következtében a legérzékenyebbek az emberi beavatkozásra, ha csak nem sikerül jelentősen visszafogni a népesség növekedését.

Ezek az eredmények siralmas kilátásokat vetítenek előre. A tanulmányban bemutatott számítások szerint az évszázad végéig valószínűleg már nem lesz jelentős változás a népesség növekedésének nagyságában, és ha csökken is az emberi termékenység, egy fenntartható emberi népesség szintje már nem lesz elérhető ükunokáink ükunokáinak generációjáig. Más szavakkal nincs gyors és egyszerű mód a kritikus túlnépesedés problémájára. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a termékenység csökkentése teljesen hatástalan lenne, sőt a szerzők szerint ez potenciálisan milliók életét mentheti meg századunk közepéig. Azonban inkább abban hisznek, hogy a fenntarthatóság sokkal hamarabb elérhető lenne, ha a társadalom a természeti erőforrások fogyasztásának csökkentését, és ezáltal a növekedő népesség hatásainak drámai enyhítését célzó technológiákat és politikát valósítana meg.

O'Sullivan rámutatott az említett számítások néhány hiányosságára is, például arra, hogy alulértékelik a termékenység csökkentésének a népességnövekedésre, és ebből következően a környezetkárosításra irányuló hatását. Jelentős és magyarázat nélkül maradó ellentmondások mutathatók ki például a globális és a szubregionális szintekre végzett előreszámítások eredményeiből következő hatások között is. O'Sullivan számításai szerint a termékenység csökkenésének jelentős hatása lenne a népesség fogyása szempontjából, így az egyszerű reprodukciós szint alá történő globális csökkenés esetén a világnépesség a kontrollscenárioéhoz képest 2050-ig 15%-kal, 2100-ig 45%-kal lenne kisebb.

Míg Bradshaw és Brook azzal érvel, hogy a fogyasztás visszafogásával lehet az ember környezetre gyakorolt káros hatását csökkenteni, az emberi termékenység csökkentése is ugyanilyen fontos és meghatározó. Ha a fenntarthatóságot el kívánjuk érni, a társadalomnak mindent el kell követnie, hogy enyhítse a környezeti veszteségeket.

TÁRGYSZAVAK: termékenység, népesedésmélelet, termékenységi ráta, környezeti hatás, biodiverzitás, világnépesség,

előreszámítási modell, scenárió, globális és szubregionális szintek

TÓTH JÁNOS MÁRK – RÓZSA GÁBOR

8/2016

Globális becslések a természeti katasztrófák következtében áttelepített személyek számáról, 2015

Global Estimates 2015. People displaced by disasters. Editor: Jeremy Lennar
Norwegian Refugee Council, Internal Displacement Monitoring Centre, 2015. július, Châtelaine, 1–106. p.
URL: <http://www.internal-displacement.org/assets/publications/2015/20150713-global-estimates-2015-en.pdf>

2008 óta évente átlagosan 26,4 millió személy volt kénytelen elhagyni otthonát természeti katasztrófák következtében. Ez nagyjából azt jelenti, hogy az utóbbi hét évben minden egyes másodpercben került valaki áttelepítésre, a saját biztonsága érdekében. A szemléletes példát követően a tanulmány felhívja a figyelmet a probléma kezelésének fontosságára, illetve a környezetbiztonsági helyzet súlyosságára, az abban érintettek nagy számára. Hangsúlyozza, hogy a politikusok mellett a különböző nemzetközi szervezeteknek, a humanitárius céllal működő és fenntartható fejlődés megvalósításáért küzdő szervezeteknek, multinacionális cégeknek egyaránt össze kell fogniuk a közös cél elérése érdekében.

Az éves jelentés kormányok, helyi hatóságok, civil és társadalmi egyesületek, nemzetközi és regionális szervezetek számára nyújt friss információkat és statisztikákat a természeti katasztrófák következtében kitelepített személyek számáról, valamint helyzetük további alakulásáról. A felhasznált források között megtalálhatók az ENSZ és más nemzetközi szervezetek adatai, illetve egyes nem kormányzati szervektől, és a médiától származó információk is. A vizsgált katasztrófák többsége az időjárással kapcsolatos (például árvizek, viharok, tájfunok), de számos földrengés és vulkánkitörés következményeit is vizsgálják.

Az idei jelentés külön figyelmet szentel a katasztrófák következtében huzamosabb ideig kitelepített személyek helyzetére, jelezve, hogy ebben az esetben sokkal nagyobb odafigyeléssel, megnövelt intenzitással kell fellépnie a különböző segélyszervezeteknek a probléma megoldása érdekében. Megállapítja, hogy ezeknek az embereknek a helyzete sok esetben háttérbe szorul, nem foglalkoznak velük és

nem követik sorsuk alakulását. A készítők összeállítottak egy 34 esetet tartalmazó mintát, amelyben bemutatják, hogy jelenleg is több mint 715 000 ember él nyomorúságos körülmények között, és valószínűleg több százezer azoknak a száma, akikről nem is tudunk. Jelentős részük az alacsony vagy közepes jövedelmű fejlődő országok lakója. A tanulmány a Nemzetközi Vöröskeresztet és a Nemzetközi Vörös Félhold Mozgalmat külön kiemeli.

A tanulmány jelentős mennyiségű adatot, táblázatot és grafikont közöl, ezzel is érzékletesebbé téve, hangsúlyozva a probléma fontosságát. 2014-ben különböző katasztrófák miatt több mint 19,3 millió embert telepítettek át, ez mintegy száz országot érintett. Közülük 17,5 millióan az időjárás vagy az éghajlat viszontagságai, illetve az azokban bekövetkezett hirtelen, drasztikus változások miatt voltak kénytelenek elhagyni lakhelyüket. Ezzel összefüggésben a tanulmány arra is rámutat, hogy a Föld folyamatos melegekedése és az egyes területeken bekövetkező éghajlatváltozás következtében még több ember lesz kitéve természeti katasztrófának. Fontos továbbá, hogy a bekövetkezett esetek jelentős részben a fejlődő országok lakosságát érintik, amelyek helyzetüknél fogva képtelenek a kialakult állapot hatékony kezelésére. A fejlődő és a fejlett világ ellentéte többek között ebben az aspektusban is megnyilvánul: a fejlett világ ipari termelésének, hatalmas fogyasztásának, környezetszennyezésének árát sok esetben a fejlődő országok fizetik meg. A katasztrófák azonban a magas jövedelmű államokat sem kerülik el: 2014-ben 1,8 millió embert kellett biztonságos helyre telepíteni az ebbe a kategóriába tartozó országokban. Ezzel szemben figyelemreméltó tény, hogy 2008 óta a fejlődő országokban majdnem 175 millió ember áttelepítésére került sor, ami a világban lezajlott hasonló népmozgások 95%-át fedi le.

A tanulmány kitér még két érdekes témára is. Az egyik a szigetállamok köre, amelyek viszonylag alacsony lakosság számmal rendelkeznek ugyan, de magas a kitétséjük. 2008 és 2014 között megháromszorozódott a bekövetkezett környezeti katasztrófák száma. Ebben a helyzetben van többek között Kuba, Tonga és Haiti is. A másik esetet azok az államok jelentik, amelyek a természeti katasztrófákon kívül más kockázatokkal is kénytelenek számolni. Ez alatt leginkább az országokon belüli, illetve az egyes országok közötti konfliktusokat kell érteni. 2014-ben Indiát, Pakisztánt, a Fülöp-szigeteket és Szudánt is ebbe a kategóriába sorolták.

A tanulmány konklúziója, hogy a környezet megváltozása, a különböző katasztrófák következtében kitelepített személyek helyzetének sokkal nagyobb figyelmet kell szentelni a globális politikában. Ki kell dolgozni olyan folyamatokat, rendszereket, amelyek révén csökkenthetőek a természeti csapások jelentette kockázatok, ennek egyik legfőbb eleme a klímaváltozással kapcsolatos szoros együttműködés lenne.

TÁRGYSZAVAK: éghajlatváltozás, környezet, áttelepítés, migráció, természeti katasztrófa, fejlődő országok, 2008–2014

HORVÁTH BALÁZS

9/2016

Japán várható népességfogyása: egy kormánybizottsági jelentés

Future depopulation in Japan: A Cabinet Committee report

Population and Development Review, 2015. 2. sz. 369–372. p.

URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2015.00061.x/abstract>

DOI: 10.1111/j.1728-4457.2015.00061.x

Az 1930-as években számos fejlett országban az egyszerű reprodukciós szint alá csökkent a termékenységi arány, előrevetítve a népesség várható fogyását. Nagy-Britanniában és Németországban például ez a mutató 1933-ban 0,7 volt. A félelmeket azonban rövidesen megkönnyebbülés váltotta fel az 1940-es évek termékenységi fellendülése idején. A későbbiekben viszont az alacsony termékenységi mutatók állandósulása Európa és Kelet-Ázsia számos népcsoportjánál már jelezte, hogy sokkal több országnak kell a népességfogyással szembesülnie. Ahol csekély a természetes népességcsökkenés, a következmények alig észrevehetőek, illetve ellensúlyozhatók a bevándorlással. Ahol azonban jelentősebb a veszteség, a gyorsan csökkenő lélekszám és az azt kísérő öregedés káros társadalmi és gazdasági hatásait már nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ezekben az esetekben a közel stacioner népesség fenntartásához szükséges és szinte egyedül alkalmas bevándorlás mértéke valószínűleg jócskán meghaladja a társadalmilag és politikailag elfogadhatót, amint ezt az ENSZ 2000-es jelentésének a „helyettesítő migrációra” vonatkozó számai sugallják. Az ebből következő demográfiai csapdahelyzet nem véletlenül keltette fel a politikai érdeklődést.

Japán esete különösen érdekes. Itt a termékenység az 1970-es évtized vége óta az egyszerű reprodukcióhoz szükséges szint alatt van. A bevándorlás – elsősorban a negatív közhangulatot tükröző politikai intézkedések miatt – lényegében elhanyagolható mértékű, a kedvező kormegoszlás jótékony hatásai elfogytak, így a népesség a 2008. évi 128 millió maximum óta folyamatosan csökken. Az Országos Népeségkutató és Társadalombiztosítási Intézet közepes változatú hivatalos előreszámítása 2060-ra 86,7 millió népességszámot valószínűsít, azaz a maximumhoz képest egyharmados csökkenést. Ugyanezzel az időhorizonttal a korcsoportokra vonatkozó, közepes variáns számításai a 15 éven aluliak népességén belüli arányát 9%-ra, a 65 éves és idősebb népességét pedig 40%-ra teszi. (Ezek a számok egyébként inkább az ENSZ Népesedési Főosztályának alacsony változatú előreszámításaihoz hasonlók, míg a hivatalos japán számítások alacsony változata szerint a népességszám 2060-ban már csak nyolcvanmillió lesz, a 15 éven aluliak aránya 7%, a 65 éves és idősebb népességé pedig már 43%.)

A japán kormány egyik válasza minderre az volt, hogy 2014-ben létrehozott egy Japán jövőjével foglalkozó bizottságot, a Kabinetiroda Gazdasági és Pénzügyi Politikai Tanácsa mellett működő szakértői panelt. A bizottság jelentésének első fejezeteiben felvázolták a demográfiai helyzet várható következményeit az elkövetkező ötven évre. A további fejezetek más magas szintű kormánysszervek határozatait teszik közzé a szükséges reformok tervzetéről, amelyek a miniszterelnöki hivatal égisze alatt, a népességcsökkenés leküzdésére és a helyi gazdaság fellendítésére újonnan létrehozott tanács keretében születtek, és a miniszterelnöki hivatal internetes oldalán megtekinthetők. A demográfiai helyzet megoldását illetően a tanács stratégiai programjában visszaköszön a bizottsági jelentés, és százmillió stabil népesség elérését tűzi ki célul 2060-ra. Az ehhez szükséges konkrét teendők kidolgozása azonban még jelentős kihívásokat tartogat.

TÁRGYSZAVAK: népességcsökkenés, bevándorlás, öregedés, népesség-előreszámítás, kormegoszlás, stacioner népesség, stabil népesség, Japán

RÓZSA GÁBOR

10/2016

Németország népességszámának és demográfiai szerkezetének revíziója a 2011. évi népszámlálás eredményei alapján

Wolfgang Kaus – Rabea Mundil-Schwarz: Ermittlung der Einwohnerzahlen und der demografischen Strukturen nach dem Zensus 2011

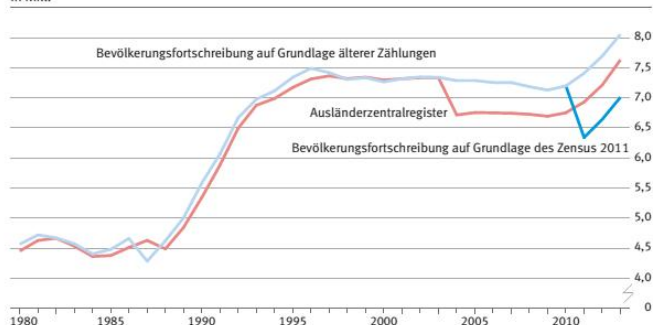
Wirtschaft und Statistik, 2015. 4. sz. p. 18–38. p.

URL: https://www.destatis.de/DE/Publikationen/WirtschaftStatistik/2015/04/ErmittlungEinwohnerzahlen_042015.pdf?__blob=publicationFile

A hatályos németországi és EU-jogszabályok előírják a népességszámlálás változóit, és a 2011. évi census eredményei már ennek megfelelő kiegészítéseket is tartalmaznak. A korábbi két évtized népességszámának felülvizsgálata is megtörtént, a továbbvezetett adatokat kiigazították a népszámlálás legújabb eredményeinek megfelelő tartalommal, a földrajzi, illetve állampolgársági bontásokat is pontosítva. A korcsoportok szerinti becslés eltéréseinek mértéke tartományi, illetve országos szinten mintegy két százalék. Németország lakosainak száma 2011. december 31-én 81,8 millió fő a korábbi továbbvezetett adatokkal, ezzel szemben a modell alapján korrigált adat 80,3 millió fő, így 1,5 millió fő (-1,9%) az eltérés a népszámlálás végleges eredményétől.

A vándorlási adatok miatt további demográfiai kategóriák továbbvezetett adatai ennyire nem pontosak mélyebb bontásban. Három adatsort tartalmaz az 1. ábra a külföldiek számának becsléseivel az 1980 és 2014 közötti időszakra: a korábbi népszámlálások továbbvezetett adatát, az országban élő külföldiek központi nyilvántartásának (*Ausländerzentralregisters*) adatát, valamint a 2011. évi népszámlálás eredményét.

Grafik 6
Ausländische Bevölkerung in Deutschland in Mill.

1. ábra: Külföldiek száma Németországban

A népszámlálás jogszabályai bővítették a családi állapot kategóriáit, és a nem német állampolgárok adatainak bontása is változott. A 2011. évi nép-

számlálás közlési táblái ennek megfelelően bővebb változókörrel érhetőek el.

A további években a demográfiai adatok továbbvezetésének egyik módszertani kérdése, hogy a vándorlásstatisztika miként szolgáltat regiszteradatokat a születési ország szerinti változóhoz. A regiszterekre alapozott 2011. évi németországi népszámlálás tapasztalatai felhasználhatók arra is, hogy új modell szerint becsüljék a következő évek továbbvezetett népességszámát, ezen belül a demográfiai szerkezetet három területi szinten: a településekre, a közigazgatási körzetekre, valamint a német szövetségi tartományokra. Az európai jogszabály a földrajzi adatokra a „szokásos tartózkodási hely” meghatározást adja, a további évek becslései ennek megfelelően végezhetőek a népszámlálási induló adatokkal.

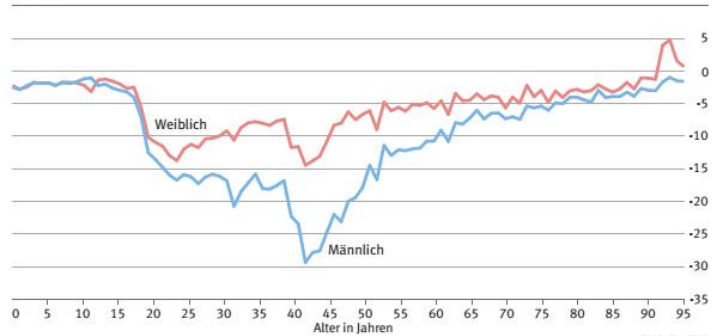
A népszámlálási eredmények sokféle vizsgálat-hoz kapcsolódnak, például az egyes települések lakosainak száma, az egy lakosra jutó GDP és bruttó nemzeti jövedelem (GNI), a korbetöltött népesség alakulása, az egyes földrajzi körzetek népsűrűsége stb. jól áttekinthető, konzisztens adattábláival. A népszámlálási táblák új demográfiai ismérveket is közölnek, amelyek továbbvezetése a becslések módszertani változását indokolja, és ún. hárompílléres modellt alkalmaznak 2011-től:

- a települések regiszterei tartalmazzák a személyek születési évét, nemét, a német és külföldi állampolgárságot;
- a közigazgatási körzet nyilvántartása ezt kiegészíti a családi állapottal;
- a tartomány szintjén (elhagyva a családi állapotot) a születési évet és a nemek szerinti nyilvántartást kiegészíti az állampolgárság nyilvántartott adata az egyes országok szerinti bontással.

A keletnémet tartományok népességét is tartalmazó, továbbvezetett szövetségi és tartományi regiszterállományok az 1990. október 1-jei földrajzi helyzetnek megfelelőek. A 2011. december 31-ei eszmei időpontra vonatkozó népszámlálási eredményeket összehasonlították a korábbi évek továbbvezetett népességi adataival. Az 2. ábra a korcsoportok eltéréseit nemek szerinti bontással mutatja be.

Grafik 2

Abweichungen zwischen der Bevölkerungsfortschreibung auf Grundlage des Zensus 2011 und früherer Zählungen zum 31. Dezember 2011 in 1000

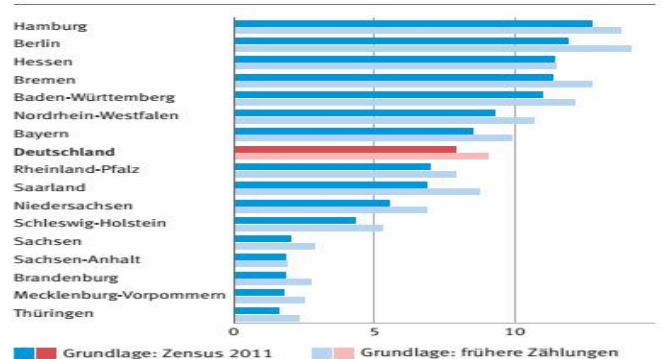
2. ábra: A népesség-előrejelzések különbségei a 2011-es népszámlálás és az azt megelőző számítások adatai alapján, 2011. december 31-ig

A 2011. előtti népszámlálás a családi állapotra az egyedülálló, a házas, az elvált és az özvegy kategóriákat tartalmazta az anyakönyvi nyilvántartás alapján. A 2011. évi népszámlálás jogszabálya (*Bevölkerungstatistikgesetz*, 2013. április 20.) ezt további két kategóriával bővítette: a bejegyzett élettársi, azonos neműeket tartalmazó párokkal, illetve az ilyen kapcsolat felbontásával. Az életkor csoportjait kiegészítették a százévesek és idősebbek kategóriájával.

Egy 2007-es EU-rendelet (862/2007) előírja az állampolgárságra, valamint a születési országra vonatkozó adatok nyilvántartását, ebből a 2011. évi népszámlálás, valamint a demográfiai adatok továbbvezetése az állampolgárságot tartalmazza, a születési országot nem. Az 3. ábra a külföldi állampolgárok 2011. december 31-ei számarányát tartományi szinten ábrázolja, a 2011. évi népszámlálás szerint, illetve a korábbi továbbvezetett adatsorokkal.

Grafik 5

Ausländeranteile der Bundesländer auf Grundlage des Zensus 2011 und früherer Zählungen zum 31. Dezember 2011 in %

3. ábra: Külföldi állampolgárok százalékos aránya az egyes szövetségi tartományokban a 2011-es népszámlálás és az azt megelőző számítások adatai alapján 2011. december 31-ig

A települések szerint bontott népszámlálási eredményekben korábban a két nemre, a száz korcsoportra, a négy családi állapotra, valamint a német–nem német állampolgárságra bontott kategó-

riákat becsülték. A 2011-től alkalmazott új modell továbbra is két nemre bontott, azonban százhusz korcsoportra, közel kétszáz ország szerinti állampolgárságra és hét családi állapotra szolgáltat becslési eredményt, ez így 336 ezer potenciális kohorsznak felel meg (a korábbi modell szerint csak 1600 volt).

A 2011. évi népszámlálás adatainak nagy része a népesség-nyilvántartás és a munkaügyi hatóság regisztereiből származott, ezt egészítette ki bizonyos adatok mintavételes összeírása, de szükségessé voltak becslések is. A népszámlálás előzetes eredményei első közlésének időpontja: 2013. május 31-e a 2011. május 9-ei eszmei időpontra vonatkozóan. A javított adatsorok 2014. április 10-én jelentek meg. A településszintű végleges népszámlálási adatokra alapozva vezetik tovább becsléssel a népességszámot, a demográfiai adatokkal 2011. január 1-jei kezdőponttal.

Településszinten jelent meg a korcsoportok, valamint a nemek szerinti és a német–nem német bontás eredménye, a családi állapot bontásait a közigazgatási körzet, az országok szerinti állampolgárság adatait a szövetségi tartomány szintjén összesítve adták ki. Elvégezték az 1991 és 2007 közötti időszak éveinek visszaszámlálását is a modellel. A népszámlálás területi adatsorainak bontásai megfelelnek az Eurostat kategóriáinak (például városi jelleg, a lakosság területi egységre jutó száma a vidékiesség elemzéseire).

TÁRGYSZAVAK: népességszám, népszámlálások közötti továbbvezetés, állampolgárság, 2011. évi népszámlálás

NÁDUDVARI ZOLTÁN

11/2016

Az „Európa-erődítmény” árnyékában? Az európai bevándorlás szabályozásának hatása Szlovéniára, Horvátországra és Macedóniára

Andrew Geddes – Andrew Taylor: In the shadow of fortress Europe? Impacts of European migration governance on Slovenia, Croatia and Macedonia *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2015. november 17. 587–605. p.

URL: <http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.2015.1102041>

1102041

DOI: [10.1080/1369183X.2015.1102041](https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1102041)

A tanulmány a címben szereplő három délkelet-európai ország összehasonlító elemzését adja a

bevándorlás ügyére és a határrendészetre fókuszálva az Európai Unió által, a migráció kezelését érintő intézkedések tükrében. A szerzők azt is megvizsgálták, hogy az említett intézkedések milyen hatással voltak a három ország egymáshoz, illetve az EU-hoz és más államokhoz való viszonyára.

Már csak azért is érdekes a téma vizsgálata, mert ennek köszönhetően jobban megérthető az Unió által, a bevándorlást kezelni hivatott elméletek gyakorlati alkalmazása, másrészt az EU joggyakorlatának következtében, megfigyelhető a vizsgált három ország – amelyek gyakorlatilag az unió külső határát, „előőrseit” jelentik – egymásrataltsága is. Ez egyaránt jelen van az államokat súlyosan érintő bevándorlás hatékony kezelésében, és az unió jogszabályaihoz, alkalmazásukhoz való igazodásban.

A vizsgálat a 2008 és 2010 közötti időszakra koncentrált. Ennek oka, hogy az egyes országokat az unióhoz való viszony különböző státuszában figyeljük meg. Szlovénia 2004-ben csatlakozott az EU-hoz, Horvátország belépése még elbírálás alatt állt (2013 nyarán felvételt nyert). Macedóniával a csatlakozás feltételeiről tárgyaltak (és tárgyalnak napjainkban is). Habár egyik vizsgált ország sem migrációs célország, de mivel közvetlenül az EU déli határánál helyezkednek el, valamint kapcsolatukat is egyre szorosabbra igyekeztek vonni az unióval, így érdemes megnézni, hogy a bevándorlással, a határok biztosításával kapcsolatos intézkedéseikre milyen, illetve mekkora hatást fejtett ki az uniós szakpolitika.

A szerzők az úgynevezett társadalmi kapcsolatháló-elemzés (*Social Network Analysis*) segítségével mutatják be az egyes kormányok, tisztviselők és hivatalnokok közötti kapcsolatokat, interakciók számát, mélységét és gyakoriságát, ebből pedig következtetnek az együttműködés minőségére és annak lehetséges kimenetelére is. Az elemzés abban is hasznosnak bizonyult, hogy rámutasson az egyes államok hiányosságaira, de erősségeire is. Felhívta a figyelmet az államhatalom megerősítésére, a teljesítőképesség növelésére, mindezt természetesen az EU szerepével összhangban. A szerzők kiemelik, hogy a már korábban is említett, a vizsgált államokat érintő kormányzati kiszolgáltatottság az EU mint befolyásoló tényező nélkül nem vizsgálható vagy értelmezhető. Ugyanis a jelen helyzetben ez komoly politikaformáló erővé vált, amelyet az egyes államok – közösen vagy külön-külön, de – az EU-hoz való viszonyuk javítására, szorosabbra vonására használ(hat)nak fel. Ez a megállapítás viszont fordítva, tehát az unió szemszögéből is igaz:

az EU különböző engedmények fejében rábírhajta az egyes államokat politikája követésére.

A cikk bemutatja, hogy az EU és az említett országok szorossá váló kapcsolata következtében, azok milyen új, korszerű bevándorlási törvényeket alkottak, hogyan fejlesztették az adminisztrációt, és milyen – az EU-nak is megfelelő – módszerekkel igyekeztek kezelni a bevándorlás ügyét. Ebben a tekintetben elsődlegesen a szárazföldi és a vízi határlépésekre kell gondolni, különösen a harmadik országból érkezőkkel kapcsolatosan. A szerzők helyhiány és a téma összetettsége miatt nem foglalkoznak a menekültkérdéssel, de a migráció és a menekültügy közti összefüggéseket bemutatják.

A tanulmány több újítással is szolgál. Azonosítja a bevándorlás kapcsán együttműködő hálózatokat, az abban résztvevőket és egymáshoz való viszonyukat is. Kitér az együttműködés mértékére, minőségére és hatásaira. Az új látásmód abban is megnyilvánul, hogy a migráció és a határrendészet szempontjából kevésbé jelentősnek tűnő, ám ebben a tekintetben az EU számára fontos szerepet játszó államokat vizsgál meg. A szerzők felhívják a figyelmet, hogy a vizsgálatban szereplő államok nem csak saját biztonságuk hatékonyabb elérése érdekében követték (és követik több esetben) az uniós irányt, hanem azért is, hogy ez által közelebb kerüljenek a hőn áhított uniós tagsághoz is.

A tanulmány zárásaként azt is kijelentik, hogy a három állam együttműködése (az EU-val kiegészülve) jól példázza, hogy a bevándorlás kezelése érdekében az abban részt vevő szereplők igenis képesek a politikájukat érintő lényeges, alapvető változásokra egy közös, európai bevándorláspolitikára létrehozása és működtetése érdekében.

TÁRGYSZAVAK: bevándorláspolitiká, határrendészet, EU-csatlakozás, Európai Unió, Délkelet-Európa

HORVÁTH BALÁZS

12/2016

2020: Hogyan birkózik meg Németország és az Európai Unió a világháború utáni korszak legnagyobb menekültügyi válságával?

Steffen Angenendt – Anne Koch – Amrei Meier: 2020 – Wie Deutschland und die EU die größte Flüchtlingskrise der Nachkriegszeit bewältigten *Unerwartet, überraschend, ungeplant. Zugespitzte Situationen in der internationalen Politik Foresight-Beiträge 2015.* SWP-Studien 2015/S 20. Szerk.: Lars

Brozus. Berlin, Stiftung Wissenschaft und Politik – Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit, 2015. november. 40–45. p.

URL: http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/studien/2015S20_bzs.pdf#page=40

Az Európába tömegesen bevándorlók, menekültek kezelésére Németországban 2020-ig terjedő stratégiát alakítottak ki, amelybe összehangolt intézkedéseket terveznek egyrészt az ország menekültügyi folyamataiban, másrészt a befogadott személyek integrálása terén. A 2015-ben kirobbant és Európa sok országát elérő válság tüneteit kifejtő elemzés felidézi a nem kellően összehangolt, rögtönzést is tartalmazó nemzeti válaszokat a milliós vándorlásra, azok hatását a közvéleményre, a belső európai határok korábbi átjárhatóságának korlátozására. A közvéleménykutatások szerint korábban erős volt az a meggyőződés, hogy Európa és Németország gazdaságában kedvező hatással járhat a megfelelően szabályozott bevándorlás, ám 2015-ben Németországban is feléledt az idegenellenes kisebbség, ezt tiltakozások és a menekültszállásokat ért támadások jelezték.

A szerzők utalnak a német szövetségi kormány által szervezett sokoldalú egyeztetés résztvevőire, akik megvitatták a menekültválság kezelésének távlati stratégiáját. A kerekasztal-konferenciára a kormány meghívta a pártok, a tartományok, a települések, a gazdasági szervezetek, a szakszervezetek, az egyházak, a jótékonyági intézmények, a tudomány képviselőit, és kifejtették a véleményüket az országban élő bevándorlók csoportjai is. Az egyeztetés során nagyon eltérő érdekek ütköztek, azonban a végén arra az eredményre jutottak, hogy nem vezethet eredményre a sokféle egyedi jelenség kezelése. A bevándorlók és menekültek távlati stratégiájában (*Asylstrategie 2020*) a kulcskérdés e helyett a beáramló tömeg integrálásának programja. Az a közös törekvés támogatható, hogy a rendszer szervesen összefüggő részei egymással összehangoltak legyenek. Két alapvető kérdést vitattak meg:

- *milyen legyen távlatilag a menekültügy a bevándorlás kategóriáinak differenciált kezelésével és*
- *hogyan integrálhatók az érkező menekültek a társadalomba, gazdaságba.*

A bemutatott stratégia éves kontingenseket szabott meg a menekültek befogadására. Az első öt év rendeltetése a beilleszkedésük segítése, ezt követően kérelmezhetik a hosszabb ott-tartózkodást. A 2017. évi előirányzat összesen száznegyvenezer menekültkérelem elbírálása. Az Európai Unióban is

kialakulóban van hasonló rendszer a szíriai menekültek átmeneti befogadására. Az egyes EU-tagállamok a teherbíró képességüktől függő számban fogadhatnak menekülteket. Kanadai mintára ezt kiegészítheti a nem kormányzati szervezetek és a családok önkéntes vállalása a menekültek, illetve a bevándorlók befogadására.

A stratégia lényeges része, hogy a szövetségi kormány meghatározza az ún. biztonságos származási országok körét, és az onnan bevándorlók nem minősülhetnek menekülteknek. Gyorsítani fogják a kérelmek elbírálását, és olyan intézkedések is lesznek, amelyek kétoldalú megállapodásokkal készítik fel az otthoni környezetben a bevándorlókat, mielőtt országukból az EU-ba indulnának. A stratégia utal olyan szolgáltató, illetve egészségügyi, szociális területekre, amelyek készek a biztonságos harmadik országokból fogadni a felkészült munkavállalókat. A legális vándorlás érdeke mind a munkaadóknak, mind az aktívkorú bevándorlóknak.

A szerzők ismertetik a 2015. szeptemberi kvóta-egyeztetések eredményeit, ahol előbb tizenegy, majd további hat ország nyilatkozott kedvezően a menekültek befogadásának keretszámairól, illetve a nemzetenként elfogadható arányairól. Említik a menekültek ellátásának nemzeti költségeiben részt vállaló EU-intézmény (European Asylum Support Office) feladatait.

További stratégiai terület azon Szíriával határos országok pénzügyi, intézményi támogatása, amelyekbe a menekültek elsőként belépnek, majd onnan indulnak az EU tagállamai felé. A stratégia ezekben az elsőként fogadó országokban komplex programot támogat, főként egészségügyi, elszállásolási, iskolázási és hasonló ellátási funkciók területén. A programok a menekültek számára lehetővé tennék a munkavállalást és a vállalkozást az említett, első befogadó (nem EU-s) országban. A szerzők megnevezik azokat a kormányzati intézményeket, amelyek ezekből az első befogadó országokból évente hatvanezer különösen védett áttelepülőnek engedélyt adhatnak németországi tartózkodásra. A 2020-ig terjedő stratégia egyik következménye, hogy a menekültügyi eljárás hatékonyabb, gyorsabb legyen.

A szövetségi költségvetésből nagyobb támogatást adnak azoknak a településeknek, amelyek a menekültek ellátásából nagyobb terhet viselnek, és az alaptörvényt úgy módosítják, hogy ezeket a többleteket közvetlenül, címzetten kapják meg. Létrehoznak egy pénzalapot a menekültek integrálása, társadalmi beilleszkedésük támogatására, és

annak felhasználásáról a címzett település szabadon dönthet. A felügyelet a Szövetségi Bevándorlási és Integrációs Minisztérium hatáskörébe tartozik. Két eddigi modellt értékelve előnyben részesítik az ún. leverkuseni befogadást, vagyis a decentralizált elhelyezést a magánlakásokban, feladva a csoportos menekülttábor korábbi gyakorlatát (ez a königsteini modell). Segíti az integrálást, ha a menekült a helyiek szomszédságában élhet, nem a többi bevándorlóval összezárva.

A 2020-ig terjedő időszakban támogatást kapnak az iskolai, valamint a szakmai képzés intézményei a menekültek fogadására és oktatására. Később lehetőség nyílik az egyetemi képzésekre is. A német nyelv kiegészítő oktatását kiscsoportban szervezik, ez megoldja, hogy a menekült a korábbi felkészítő kurzusok helyett normál iskolai képzésben vehessen részt. Hamburgban indítottak ilyen kísérleti képzéseket, és szakmai útmutatókat állítottak össze a menekülteket magas számarányban tudó tancsoportok pedagógusai számára.

A stratégia segíti az integrálást a nyelvtanulás támogatása révén, valamint a munkaerőpiac könnyebb elérésével is. A nyelvoktatás kísérleti modellje Bajorországból indult, és 2016-tól ilyen támogatás minden szövetségi tartományban elérhető lesz. A családos nők a nyelvtanulás esetén az óvodában helyezhetik el a gyermekeiket.

A szerzők bemutatják azokat a könnyített eljárásokat, amelyek a német gazdaság számára lényeges munkaterületeken megkönnyítik a menekültek munkavállalását egyéni képzettségük és szakmai felkészültségük szerint. A települések, a képzést végző intézmények és a munkaadók anyagilag érdekeltté válnak a szövetségi költségvetésből támogatott munkavállalók felkészítésében és alkalmazásában.

Az előreszámításokkal megalapozott stratégia szerint 2020-ig átlagosan évi félmillió munkavállalótöbblettel járhat a menekültkérelmek, a munkavállalók és családtagjaik száma Németországban, és ez részben kiegyenlíti az ország népességének fogyását, öregedési tendenciáját. A társadalmi ellátó rendszerek alapjaihoz hozzájárulnak ezek a bevándorlók, bár nagyrészt a kisebb képzettséget igénylő foglalkozásokban. Az EU többi tagállamában is hasonló a gazdasági, demográfiai érdekeltség.

A szerzők megemlítik, hogy egyes EU-tagállamok elutasítják az ilyen befogadási, integrálási stratégia elfogadását, és Németország szorgalmazza a nemzetközi egyeztetéseket az erre hivatott fórumon (Global Forum on Migration and Development).

TÁRGYSZAVAK: menekültügy, bevándorlás, integráció, oktatás, Németország, Európai Unió

NÁDUDVARI ZOLTÁN

13/2016

Európa fokozza erőfeszítéseit a menekültek és bevándorlók egészségügyi ellátására

Andréia Azevedo Soares – Menelaos Tzafalias: Europe gears up to attend to refugees' health. Countries already squeezed by the financial crisis are struggling to respond to the health needs of large numbers of refugees and migrants

Bulletin of the World Health Organisation, 2015. 12. sz. 822–823. p.

URL: <http://www.who.int/bulletin/volumes/93/12/15-021215.pdf?ua=1>

DOI: 10.2471/BLT.15.021215

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) európai regionális irodájának orvos szakértői csoportja 2011 márciusában járt először kiküldetésben az olaszországi Lampedusa apró szigetén. Ekkor már hónapok óta tömegesen özönlöttek ide a keleti mediterrán térség, Afrika és Ázsia menekültjei. Ekkor még szinte egyetlen országban sem realizálták, hogy ebből milyen hatalmas menekültáradat zúdulhat Európára – nyilatkozta a csoport vezetője. Az országok fel készültek olyan katasztrófákra mint a földrengések és árvizek, de nem számítottak a menekültek ilyen hirtelen és tömeges érkezésére, nem beszélve egy ilyen emberáradat egészségügyi következményeiről.

Négy évvel később ez a scenárió számos európai országban maga lett a realitás. A nagyszámú migráns és menekült súlyos terhet rakott a 2008-as pénzügyi válság következményeit még mindig nyögő európai országokra. 2015-ben mintegy hétszáz ezer menekült és bevándorló érkezett az Európai Unióba, és az Európai Bizottság szerint további több mint 3 millióan érkehetnek 2016 végéig.

A szakértői csoport olyan projekt kidolgozását vállalta, amellyel a WHO technikai és szakmai segítséget nyújt az érintett országoknak a tömeges migrációval összefüggő közegészségügyi problémák kezelésében. Ehhez végiglátogatják ezeket az államokat, felméri az egészségügyi rendszereik alkalmasságát, és ajánlásokat, útmutatásokat állítanak össze számukra.

Az Európába bevándorló tömegek fő érkezési helye Görögország lett, az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága (UNHCR) becslése szerint több mint félmillióan jöttek erre 2015 eleje óta. Többségük menekült,

sok esetben traumatizált családok, amelyek a szíriai konfliktus elől menekülnek, és őket követik a többiek Afganisztánból, Irakból és Pakisztánból. Utóbbiak migránsok, akik a jobb élet lehetőségeit keresik.

Az Orvosok Határok Nélkül (francia rövidítéssel: MSF) egyike a sok nem kormányzati segélyszervezetnek, amelyek orvosi és lelki segítséget nyújtanak az újonnan érkezőknek több görög szigeten és Macedónia¹ határán. Az MSF segélycsapataiban az orvosok és ápolók mellett a lelki gondozást végző pszichológusok is dolgoznak. A helyi kórházak és egészségügyi központok túlterheltek, mivel el kell látniuk a helybéli lakosságot és az üdülőket is, ehhez jött hozzá a számtalan menedéket kereső. Az esetek nagy többségében rövid, elsősegély-jellegű orvosi vagy mentális beavatkozásokról van szó, mivel az ellátott személyek folytatni akarják az utat az eredeti célország felé, még súlyosabb esetben sem kívánják kórházba vonulni. A WHO közreműködése hasznosnak bizonyul Európa déli peremének országaiban (Albánia, Bulgária, Ciprus, Görögország, Magyarország, Olaszország, Málta, Portugália, Szerbia és Spanyolország), és többnyire azt találják, hogy az ország képes az adott helyzet megoldására. Egyes hiányosságokra felhívják a figyelmet, és arra ösztönzik őket, hogy készítsenek terveket a bevándorlók hatékony egészségügyi ellátására, figyelembe véve a lehetséges partnerekhez fűződő kapcsolatokat is.

Ilyen konzultációra Görögországban már 2014 decemberében – az igazán nagy menekültáradat érkezése előtt – sor került, és a helyi szakértőkkel közösen számos hiányosságot állapítottak meg a menekültek fogadásáért és ellátásáért felelős intézmények összehangolása terén. Görögország jelentős pénzügyi segítségre szorult az egyre több menekült érkezésével, és rendkívüli támogatásért az Európai Bizottsághoz fordult.

A szigetekről a görög hatóságok az új érkezőket a szárazföldre szállították, ahonnan többnyire Macedónián, Szerbián, Magyarországon és Ausztrián keresztül folytatták útjukat a célországok, Németország, Svédország és más északi országok felé. A menekültek és migránsok rossz egészségi állapota sokszor a hosszú és kimerítő utazás eredménye. A görög szigeteken általában még szálláshelyük sincs az érkezéskor, pedig teljesen átázva érkeznek, mivel az út utolsó szakaszát tengeren teszik meg. Nem

¹ A cikkben mindenütt Macedónia volt jugoszláv köztársaságról (és nem Görögország egyik tartományáról) van szó.

táplálkoznak megfelelően, alig jutnak egészséges ivóvízhez, tisztálkodáshoz és WC-hez.

A WHO szakértői több mint százötven egészségügyi szakembert és vöröskeresztes önkéntest képeztek ki Macedóniában a menekültek és migránsok egészségügyi problémáinak kezelésére, a WHO európai regionális irodája pedig gyógyszerekkel és egyéb eszközökkel segítette a tranzitországokat, például Görögországot és Szerbiát. A görög határ túloldalán, Macedóniában a Nemzetközi Vöröskereszt és az UNHCR étellel, vízzel, ruhával és orvosi ellátással segíti az érkezőket. A WHO macedóniai képviselője szerint a kisebb-nagyobb orvosi beavatkozások száma 2015. szeptember–októberben meghaladta a napi ezret. Az esetek között bőrsérülések, háborús sebesülések, légző- és emésztőszervi, krónikus és akut betegségek is előfordultak.

A WHO az országértékelések során megdicsérte Portugáliát, mivel törvényei a dokumentumok nélküli bevándorlóknak is jogosultságot biztosítanak az egészségügyi ellátásra, bár az ellátórendszer több hiányosságára is fény derült, például a különböző hatóságok eltérő jogértelmezései miatt. Spanyolország 2012 előtt ugyancsak élen járt az egészségügyi jogegyenlőség és a bevándorlók integrációja terén, ám ekkor – vélhetően a pénzügyi válság hatására – közel egymillió dokumentum nélküli bevándorolt személy maradt ki az egészségügyi ellátórendszerből. Tény, hogy minden ország saját elképzeléseit alkalmazza ebben a kérdésben.

A Nemzetközi Migrációs Szervezet (IOM) egészségügyi divíziójának vezetője szerint Európa migrációs és menekültügyi válsága több évtizedre kihathat. A migráció és a humán mobilitás századunk megatrendjei, ezért a migránsok egészségügyi ellátását globális kérdésként kell kezelni, és az egészségügyi rendszereket is ehhez kell igazítani. A WHO szakértői szerint a mostani „szükségállapot” leküzdése után a felkészültség és rugalmasság állapotát kell megcélózni.

TÁRGYSZAVAK: menekültügy, bevándorlás, integráció, oktatás, Németország, Európai Unió

RÓZSA GÁBOR

14/2016

Mennyire integrálódnak a bevándorlók?

Pierluigi Contucci – Rickard Sandell: How integrated are immigrants?

Demographic Research, 2015. 46. sz. 1271–1280. p.

URL: <http://www.demographic-research.org/Volumes/Vol33/46/>

DOI: 10.40.54/DemRes.2015.33.46.

A tanulmány szerzői arra keresik a választ, hogy megvalósul-e a bevándorlók integrációja, és ha igen, az milyen formában, miképpen történik. Két területre fókuszálnak, a társadalmi beilleszkedésre, illetve a munkaerő-piaci integrálódásra. Megfogalmazásuk szerint drámaiak a különbségek. Míg a foglalkoztatás területén megvalósul a teljes beilleszkedés, addig az a társadalmi integráció tekintetében meglehetősen hullámzóan alakul. Mi lehet ennek az oka? A válasz meglehetősen egyszerűnek tűnik. A társadalmi integrációra igen nagy hatással van a meglévő kapcsolati hálózat, míg a munkaerőpiacon ez hiányzik – így ezen a területen elérhető a teljes integráció.

A bevándorlók beilleszkedésének segítése nagyon sok országban az elsődleges politikai célok között szerepel. Mind az OECD, mind az Európai Unió deklarálta, hogy a teljes beilleszkedés elérése kulcsfontosságú a jövőbeni fejlődés, a közösségi kohézió és a jólét fenntartása érdekében. Azonban többek között a média hatására szemtanúi vagyunk az egyre erősödő migrációellenes hullámnak. Az elméleti célkitűzés és a realitás nem teljesen fedi egymást, ugyanis a bevándorlók sikeres integrációja a legtöbb országban csupán a jólét és a gazdasági növekedés védelmét jelenti.

A szerzők rendszerszintű megközelítést alkalmazva próbálnak választ adni a címbe feltett kérdésre. Válaszukban a bevándorlók száma, a vegyes házasságok aránya a kiindulópont. Amennyiben a vegyes házasságok aránya 0, úgy az a migránsok helyi lakosoktól való teljes szegregálódását jelenti. Amennyiben a migránsok aránya y , egy egyszerű képlettel kiszámítható a vegyes házasságok aránya a teljes populáción belül: $2y(1-y)$.

A szerzők a képlet helytállóságát egy korábbi, spanyol kutatás eredményeit felhasználva illusztrálják. A társadalmi beilleszkedés vizsgálata 1999 és 2008 között, a munkaerő-piaci 2005 és 2010 között zajlott le. Így összesen tizenegy év bevándorlási adatai gyűltek össze. 2000 és 2010 között Spanyolország mintegy 5,5 millió bevándorlót fogadott be, az összes ott-tartózkodó migráns csaknem 85%-át.

A szerzők a kutatás adatait behelyettesítve saját képletükbe arra a megállapításra jutottak, hogy a társadalmi és a munkaerő-piaci integráció közötti – már korábban is meglévő – szakadék igen gyorsan szélesedik. A teljes integráció megvalósulásához ug-

ródeszka, sőt elengedhetetlen a társadalmi beilleszkedés elősegítése, gyorsítása, ezért kiemelkedően fontos az olyan interakciókat azonosítani és hatástalanítani, amelyek migránsellenességet generálnak.

A tanulmány szerzői összefoglalásként leírják, hogy rendszerszintű megközelítésük ténylegesen használható eszköz az integráció szintjének mennyiségi meghatározásához a társadalom speciális kontextusában vizsgálva. A modell egyedisége abban rejlik, hogy lerántja a leplet az integrációs fejlődés mikéntjéről. Azt már tudjuk, hogy óriási különbségek mutatkoznak a szintek és területek között, amelyek – ha figyelmen kívül hagyjuk azokat – könnyen alááshatják a kormányzatok és más szervezetek migrációs stratégiáit. Következésképpen – mintegy kiegészítéseként az integráció tradicionális, mikroszintű kutatásaihoz – rámutatnak arra, hogy szükséges azon adatok vizsgálata, amelyek leírják és mennyiségileg is meghatározhatják az integráció mint jelenség rendszerszerű fejlődését. Talán vitatható, hogy az integrációs fejlődés effajta megközelítése ad-e valamilyen használható pluszt azon magyarázó modellek eredményeihez, amelyek egyéni szinten vizsgálják a beilleszkedést. A tanulmány szerzői úgy vélik, hogy igen, hisz annak felfedezése és kevés változóval való leírása, hogy létezik és befolyással bír a társadalmi kapcsolati háló, a politikai döntésekre is hatással lesz majd olyan módon, hogy az integráció gyorsítására ösztönzi a döntéshozókat.

TÁRGYSZAVAK: bevándorlók, társadalmi integráció, munkaerőpiac, társadalmi kapcsolati háló

KÁLMÁN RITA

15/2016

Vallási fundamentalizmus és idegengyűlölet a nyugat-európai muszlimok és keresztények körében

Ruud Koopmans: Religious fundamentalism and hostility against Out-groups. A comparison of muslims and christians in Western Europe
Journal of Ethnic and Migration Studies, 2015. 1. sz. 33–57. p.

URL: <http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.2014.935307>

935307

DOI: [10.1080/1369183X.2014.935307](https://doi.org/10.1080/1369183X.2014.935307)

A tanulmány négy kérdés mentén vizsgálja a török és marokkói bevándorlók és leszármazottaik attitűdjét

hat európai országban (Németország, Franciaország, Hollandia, Belgium, Ausztria, Svédország).

Az első kérdés, amelyet a tanulmány körüljár, a nyugat-európai muzulmán vallású bevándorlók és leszármazottaik körében tapasztalható vallási fundamentalizmus mértékének összevetése a keresztények körében végzett kutatások eredményeivel. Az az állítás, amely szerint a fundamentalizmus a nyugati muszlimok között marginális jelenség, nem nyert bizonyítást e tanulmányban. A muszlim válaszadók háromnegyede gondolja úgy, hogy vissza kellene térniük hitük gyökereihez, hogy a Koránnak egyetlen értelmezési módja van, amely minden hívőt köt, továbbá a vallási szabályok sokkal fontosabbak, mint a világi törvények. Kevesebb mint a megkérdezettek fele értett egyet mindhárom állítással, míg a megkérdezettek harmada elutasította azokat, vagy csupán eggyel értett egyet. A vallási fundamentalizmusra jellemző viselkedési struktúrák tehát igen elterjedtek, de semmi esetre sem általánosak az európai muszlimok körében.

A tanulmány második kérdésfeltevése, hogy az európai muszlimok körében a vallási fundamentalizmus társadalmi-gazdasági háttere mutat-e hasonlóságot a keresztények körében vizsgált vallási fundamentalizmussal. A válasz igen, ugyanis mindkettő hívei elsősorban a társadalmi-gazdasági szempontból marginalizált rétegek között találhatóak. A keresztények esetében inkább az idősebb generáció tagjainál figyelhetőek meg a fundamentalizmust jellemző magatartási formák, míg a muszlimoknál sem a kor, sem a második generációhoz tartozás nem befolyásolta szignifikánsan ezek meglétét. Míg ezekkel a demográfiai és társadalmi-gazdasági változókkal az eltérések mindkét vallási csoporton belül megmagyarázhatók, addig a nagy különbséget a muszlimok és a keresztények között már nem.

Bár a szunniták körében sokkal nagyobb mértékben támogatott a vallási fundamentalizmus, a kutatás azt mutatja, hogy ez nem áll összefüggésben a bevándorlás okozta kirekesztéssel –, ahogyan ezt több elmélet is állítja. Nemzetközi összehasonlításban a muszlim vallási fundamentalizmus nem mutatott összefüggést az iszlám törvények útján történő korlátozásának mértékével, sőt ez Németországban a legalacsonyabb, éppen ott, ahol a legerősebb az iszlám intézményesített diszkriminációja. A vizsgálat kimutatta továbbá, hogy az egyén szintjén nem mutatkozott szignifikáns kapcsolat a fundamentalizmus és a megélt diszkrimináció között.

A harmadik kérdés, amelyet a tanulmány feltesz, hogy az európai muszlimok körében a vallási fundamentalizmus mennyiben jellemző alkotóeleme a mély vallásosságnak, vagy ez – amint azt a keresztényekkel kapcsolatos kutatás már kimutatta – ettől független jelenség. A kutatás eredménye szerint a mély vallásosságnak nem szükségszerű összetevője a fundamentalizmus, annak ellenére, hogy a szunniták körében igen erős a kapcsolat e két tényező között.

Az utolsó kérdés arra keresi a választ, hogy vajon az európai muszlimok esetében is kimutatható-e kapcsolat a vallási fundamentalizmus és az idegengyűlölet között, amelyet a keresztény vallási fundamentalizmust érintő vizsgálatok már kimutattak. Az eredmény azt mutatja, hogy mindkét csoport esetében a vallási fundamentalizmus igen fontos feltétele a homoszexuálisok, zsidók, muszlimok (keresztények esetében), illetve a nyugat (muszlimok esetében) iránti gyűlöletnek. A mély vallásosság nem (keresztények esetében) vagy alig (muszlimok esetében) áll kapcsolatban az idegengyűlölettel. Mindazonáltal, ha a mély vallásosság fundamentalista vallási hiedelmekkel vegyül, az idegengyűlölet felerősödik mindhárom idegen csoporttal (homoszexuálisok, zsidók, nyugatiak/muszlimok) szemben. A mélyen vallásos keresztények körében alig jellemző a homoszexuálisok barátként való elutasítása, azonban azon keresztények körében, ahol megjelennek a fundamentalizmus jellemzői, ez az arány több mint 30%. Az antiszemitizmus kétszer annyira elterjedt az utóbbiak esetében: 20%-uk gondolja úgy, hogy a zsidókban nem szabad megbízni, és 60%-uk osztja azt a nézetet, hogy a muszlimok célja a nyugati kultúra elpusztítása. A keresztények előző csoportjánál ez az arány 25%.

A muszlimok körében az idegengyűlölet aránya általánosan magasabb. A fundamentalista hiedelmekkel rendelkező muszlimok 70%-a utasítja el a homoszexuálisokat mint barátot, és gondolja azt, hogy a zsidókban nem szabad megbízni, továbbá úgy érzi, hogy a nyugati országok célja az iszlám elpusztítása. Az a tény, hogy a muszlimok 54%-a kifejezetten a nyugatot tartja ellenségének, azt mutatja, hogy nem csupán a született európaiak körében van jelen szignifikánsan az iszlamofóbia, hanem az európai muszlim lakosság körében is igen elterjedt jelenség a nyugatgyűlölet.

Ugyanakkor az idegengyűlölet nem azonosítható a fizikai erőszak elkövetésének szándékával. Azzal az állítással, miszerint az öngyilkos merényletek vagy más, civilek ellen elkövetett erőszakos cselekedetek

elfogadhatóak (mivel az elkövetők az iszlámot védik az ellenségtől), az Amerikai Egyesült Államokban élő muszlimok 8%-a ért egyet (Pew Research Center, 2011), míg azt a meglátást, hogy a civil célpontok elleni erőszak néha elfogadható, a Franciaországban élő muszlimok 16%-a, az Egyesült Királyságban élők 15%-a, a Németországban élők 7%-a (Pew Research Center, 2006) osztja. Nyilvánvalóan egy ilyen hipotetikus állítástól hosszú út vezet a valódi erőszakos cselekedet elkövetéséig, ugyanakkor a vallási fundamentalizmus idegengyűlölettel összefonódva meghatározó összetevőnek tűnik abban a folyamatban, amely valakit az erőszak útjára visz.

TÁRGYSZAVAK: vallási fundamentalizmus, idegengyűlölet, antiszemitizmus, vallásosság, iszlám, Nyugat-Európa

SZULY RITA

16/2016

A tartózkodási engedélyt túllépő vendégmunkások és ösztönzésük a hazatérésre

Slobodan Djajic – Alexandra Vinogradova: Overstaying guest workers and the incentives for return
CESifo Economic Studies, 2015. 3–4. sz. 764–796. p.
URL: <https://cesifo.oxfordjournals.org/content/61/3-4/764>
DOI: 10.1093/cesifo/ifu035

A vendégmunkások foglalkoztatását célzó programok ideális eszközt jelentenek a fogadó ország egyes munkaerő-piaci hiányosságainak kezelésére, feltéve, ha a bevándorlók betartják a program által előírt követelményeket.

A tanulmány azt vizsgálja, hogy a vendégmunkások milyen feltételek mellett ösztönözhetőek leginkább az önkéntes hazatérésre az adott foglalkoztatási program határidejének lejártát követően. A szerzők elemzik, hogy milyen tényezők játszanak szerepet a külföldi, ideiglenes munkavállalók továbbmaradásában, illetve abban, hogy ezt mennyiben tervezik meg előre. Az elemzést olyan országban végezték el, amely viszonylag elnéző, nem alkalmaz súlyosabb büntető szankciókat (például hazatoloncolás) a továbbmaradók vagy az illegális bevándorlók szemben. Ehelyett inkább az alkalmassági kritériumok felülvizsgálatát, a jövedelem részleges visszatartását és egy speciális, a továbbmaradás esetén kiróható bírság kiszabását alkalmazzák, hogy a foglalkoztatási programban meghatározott határidő lejártát követően hazatérésre bírják a vendégmunkásokat.

A cikk további fő célkitűzése a bevándorlási politika és a gazdasági környezet vizsgálata, amellyel a migránsok szembesülnek a fogadó országban. Fontos kérdés e tekintetben, hogy ez a két tényező milyen szerepet játszik a külföldi munkavállalók továbbmaradást, illetve önkéntes hazatérést érintő terveiben.

A vendégmunkások számára pozitív gazdasági és politikai környezetben, ahol a megengedettnél tovább maradnának, a hatóságok egyértelmű, világosan közölt utasításai alapján alakíthatóak ki az együttműködés feltételei. A már korábban említett kényszerítő eszközöknek (jövedelem visszatartása, bírság stb.) azonban a két fél közti kapcsolat részét kell képezniük, ugyanis sok esetben csak ezek vezetnek eredményre. A munkáltatók által alkalmazott súlyosabb büntetések (például magasabb arányú jövedelem-visszatartás) szintén ösztönzőleg hatnak a hazatérésre, mindazonáltal az ilyen irányú politika kontraproduktívá válhat. Több esetben ez okozza a továbbmaradást, valamint egyúttal meg is növeli ezt az időtartamot.

A szerzők éppen ezért arra a következtetésre jutottak, hogy a fizetés megvonása és az egyéb pénzügyi kényszerítő eszközök alkalmazása sokszor elégtelennek bizonyulnak a programmal való együttműködés elérésében. Ennek következtében növekedhet az ellenőrizetlen vagy ellenőrizhetetlen személyek, illegális munkavállalók száma a gazdaságban, amely a fekete- és szürkegazdaság növekedésével jár együtt.

Ezt a helyzetet elkerülendő, a szerzőpáros a különböző kényszerítő eszközök kiválasztását rendkívül óvatos, gondos mérlegelés után tartja csak elfogadhatónak, amelynek során a foglalkoztatási program irányítói figyelembe veszik az esetleges következményeket is.

A tanulmány záró részében azokat a tényezőket gyűjtik egybe, amelyek segítenek csökkenteni a továbbmaradási szándékot a vendégmunkások körében, vagy erősíthetik a külföldi munkavállalók és a fogadó ország érintett hatóságai közti együttműködést, a szabályok betartását. A főleg gazdasági tényezők esetében nagy hangsúlyt kap a származási ország, hiszen a vendégmunkások jelentős része éppen azért vándorol ki egy másik, magasabb béreket, jobb életkörülményeket kínáló országba, mert nem elégedett a hazai feltételekkel. A hazatérést pedig az otthoni körülmények pozitív irányban történő megváltozása idézheti elő a legkönnyebben. Ezek alapján több példát is felsorolnak (a befekte-

tések nagyobb arányú megtérülése a származási országban, a két ország megélhetési költségei közti jelentős eltérés, a hazai nyugdíj mértéke), amelyek nem csak az együttműködésben, de a továbbmaradási idő lerövidítésében is szerepet játszhatnak.

TÁRGYSZAVAK: foglalkoztatási programok, külföldi munkavállaló, vendégmunkás, bevándorlás, szankciók

HORVÁTH BALÁZS

17/2016

Kényszeredett menedékkérők: migránsok az európai migrációs rendszer délkeleti határainál

Marko Valenta – Drago Zuparic-Iljic – Tea Vidovic: The reluctant asylum-seekers. Migrants at the Southeastern Frontiers of the European Migration System

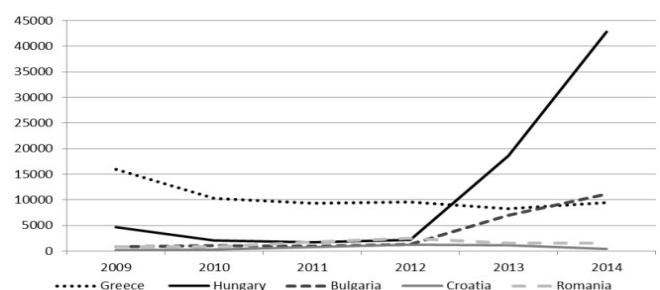
Refugee Survey Quarterly, 2015. 3. sz. 95–113. p.

URL: <https://rsq.oxfordjournals.org/content/34/3/95>

DOI: 10.1093/rsq/hdv009

Délkelet-Európa több országának menekültügyi rendszerére növekvő nyomás nehezedett az Európai Unióba történt felvételt követően. Közülük a legutóbbi belépő, Horvátország fogadta a legkevesebb menedékkérőt.

Ezeket az országokat korábban inkább a menedékkérőket kibocsátó országoknak tekintették. Horvátország nagyszámú menekültet és lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyt fogadott be a Jugoszlávia felbomlását követő háború idején, majd Bosznia-Hercegovinából az 1990-es évek első felében.

1. ábra: Menedékkérők az EU délkelet-európai országokban

Nyugat-Európa országaihoz képest korábban itt lényegesen kevesebben kértek menedéket, az utóbbi években azonban ez a szám jelentősen megnőtt az EU délkelet-európai határainál.

Hagyományosan Görögország volt a régió legnagyobb menekültfogadó országa. Ez az utóbbi

években megváltozott, és Magyarország vette át ezt a szerepet, elsősorban a Koszovóból érkezett illegális bevándorlók és menedékkérők növekvő száma következtében. Ráadásul a görög hatóságok gyenge működése miatt a bevándorlók elkerülték, hogy ott kérjenek menedékjogot, a különféle rendőrségi és határőrizeti ellenőrzések, valamint fogva tartási eljárások pedig útvonaluk megváltoztatására is kényszerítették a migránsokat.

Szerbia, Bulgária, Montenegró és Macedónia szintén a menedékkérők számának növekedését tapasztalta, közülük Szerbia fogadta a legtöbbet, több mint tizenkétezer főt 2009 és 2013 között, és több mint tizenhatezret 2014-ben. Horvátország az említett országoknál jóval kevesebbet fogadott.

Az alapvető kérdés az, hogy a befogadás különféle dimenziói közül melyek azok, amelyek leginkább befolyásolják a menekültek vándorlásának dinamikáját a régióban. A délkelet-európai országokat leginkább tranzitországoknak tekintik, közülük is Horvátország a legkevésbé népszerű. A Földközi-tenger keleti medencéjén keresztül érkező migránsok számára a schengeni övezetbe jutás szempontjából a Törökországon és Görögországon, majd Bulgárián vagy Magyarországon keresztül vezető út tűnhet a legrövidebbnek. Leginkább Magyarországot választják, mert ez az egyedüli, amely a régióban a schengeni övezetbe tartozik, és aki idáig eljut, szabadon folytathatja útját az övezetbe tartozó bármely más országba. Magyarországon a menedékkérők és illegális bevándorlók száma 2015-ben soha nem látott mértéket ért el. A menedékkérők fele Koszovóból érkezett, és közülük sokan itt kértek menekültstátuszt.

A horvát hatóságok még 2015-ben a schengeni övezetbe történő csatlakozás iránti kérelem benyújtását tervezték. A horvátországi útvonalat választó migránsoknak a schengeni övezet eléréséhez egy illegális határátlépéssel többre van szükségük. Nehéz megbecsülni, hogy a horvát útvonalat választók közül hánynak sikerül észrevétlenül átkelni az országon és eljutni a schengeni övezetbe, azt azonban tudjuk, hogy akiket a hatóságok felfednek, sok esetben kényszerített menedékkérőkké válnak az országban.

A menedékkérők többségének úti célja Franciaország, Németország, Belgium és Skandinávia. Egyes országokat a menedék szempontjából jobbnak tartanak másoknál, mert például nagyobb befogadási arányt biztosítanak, jobb lehetőséget nyújtanak az integrálódásra, esetleg a menedékkérők számára segítséget nyújtó etnikai és bevándorolt közösségi hálózatokat működtetnek. Az oltalom és

a fokozatos integrálódás célkitűzése a preferenciák hierarchiájának csúcsán áll, következésképpen a délkelet-európai országok többsége csak tranzitként jöhet szóba a magas elutasítási arányok, valamint a szegényesebb életkörülmények, integrálódási lehetőségek miatt.

Ez utóbbiak jellemzik Horvátországot is, ahol nagyon csekély a nem európai származású bevándorolt és közösségeik száma. Az itt menekültstátuszért folyamodók többségének nem ez volt a végcélja. A szerző által kikérdezett menedékkérők olyasmiket nyilatkoztak, hogy „Angliába kívántam menni”; „Nem kívántam Horvátországban maradni, de itt vettem ujjlenyomatot tőlem”; „Azért folyamodtam itt menedékért, mert a rendőrségen azt mondták, hogy fogságba küldenek, ha ezt nem teszem meg”. Sok menedékkérő olyan okok miatt rekedt Horvátországban, mint például a megbízhatatlan csempészek, a szomszédos schengeni határokon való átkelés akadályai vagy a rendőrségi kihallgatások.

Ki kell emelni, hogy a horvát menekültügyi rendszer jelentős átalakuláson ment át. Számos menedékkérő akkor érkezett ide, amikor Horvátország uniós felvétele még folyamatban volt.

Annak megértéséhez, hogy az eredetileg „tranzitmigránsok” végül miért válnak menedékkérőkké a régió különböző országaiban, alaposan meg kell vizsgálni azokat a körülményeket, amelyek javítják, vagy korlátozzák az emberek továbbutazási lehetőségeit, illetve a jó úti célnak gondolt országokban történő menedékkérés esélyeit. A tranzitországokban vagy azért folyamodnak menedékért, mert nem tudhatják, hogy addigi tevékenységüknek milyen következményei lehetnek, vagy azért, mert nem látnak kedvezőbb megoldást az adott pillanatban. Sok menedékkérő azonban az út folytatása mellett dönt, vagy legalább terveket sző az Európa más fogadó országaiba történő elvándorlásra. Csakhogy számolniuk kell különféle akadályozó tényezőkkel, mint például a schengeni határoknál létesített korszerű észlelőrendszerek és a dublini szabályok.

Horvátország 2013-ban lett az EU tagja, de akkor ez még alig növelte meg a menedékkérők számát az országban, éppen ellenkezőleg. A dublini, az EUODAC-¹ és a Frontex-rendszerek² tagjaként (a

¹ A dublini egyezmény hatékony alkalmazása érdekében az ujjlenyomatok összehasonlítására épülő adatbázis, amely lehetővé teszi az EU tagállamai számára, hogy meghatározzák, melyik tagállam jogosult és köteles a menekültügyi vagy idegenrendészeti eljárás lefolytatására a menedékkérők, az ille-

schengeni tagság kilátásaival) Horvátország továbbra is használhatja az uniós forrásokat a határellenőrzési rendszerek fejlesztésére. Ami a közeljövőt illeti, nem lehet kizárni, hogy a menedékkérők száma megugrik, részben az ország integrációjának kiteljesedése miatt, részben pedig azzal összefüggésben, hogy a szomszédos országok a migránsok elterelésére szögesdrótokat állítanak fel határaik mentén. Ilyenek már léteztek Bulgária és Törökország, illetve Görögország és Törökország egyes határszakaszain, 2015 júniusában pedig Magyarország jelentette be egy négy méter magas kerítés létesítésének szándékát a Szerbiával közös, 177 km hosszú határán. Mindez sok tranzitmigránst az eddig szokásos útvonalak módosítására kényszeríthet, ami a horvátországi útvonalak választásával is járhat.

A schengeni kritériumok teljesítése érdekében Horvátország máris megkezdte a határőrizeti rendszer szigorítását, amivel várhatóan könnyebb lesz a tranzitmigránsok észlelése és kihallgatása. Mindenesetre a schengeni övezetbe kerüléssel a menedékkérők számának növekedése várható. Ugyanakkor a Horvátországot tranzitnak tekintő migránsok a dublini szabályok miatt inkább megpróbálják majd elkerülni az itt történő regisztrációt. Az elutasítási arány a legmagasabbak közé tartozik európai viszonylatban, a kényszeredett menedékkérők tehát többnyire elutasított menedékkérővé válhatnak, akik azután már nem folyamodhatnak menedékért más uniós országban. Egyre több vizsgálat utal arra, hogy az elutasított kérelmet követően a menedékkérők illegális migránsként folytatják életüket, mivel ez még mindig a „második legjobb választás a hazatéréssel szemben”. Mások ugyancsak illegális bevándorlókként élnek, de nem feltétlenül az EU-ba történt belépésük első országában. Ezek az emberek nem tudják elérni eredeti fő céljukat, a menekültstátusz megszerzését. Többségük így várhatóan a permanens tranzit csapdájába szorul, és a számkivetett, nomád életvitelű, illegális bevándorlók egyre növekvő tömegét fogja gyarapítani Európában.

TÁRGYSZAVAK: migráns, európai migrációs rendszer, menekült, menedékkérő, illegális bevándorló, Európai Unió, Horvátország

RÓZSA GÁBOR

gális határátlépők, vagy területükön illegálisan tartózkodó személyekkel szemben.

² Az EU Tagállamai Külső Határain Való Operatív Együttműködési Igazgatásért Felelős Európai Ügynökség.

18/2016

Milyen gazdasági következményei vannak a népesség gyors öregedésének?

Brigitte Miksa: What are the economic consequences of rapidly ageing populations?

Agenda – The World Economic Forum, 2015. augusztus 27.

URL: <https://agenda.weforum.org/2015/08/what-are-the-economic-consequences-of-rapidly-ageing-populations/>

Korunk társadalmainak öregedése a XX. század egyik legnagyobb sikertörténete. Az utóbbi száz évben több mint három évtizeddel hosszabbodott meg emberek százmillióinak az élete. Ez olyan eredmény, amelyet joggal ünnepelhetünk, ám a megnövekedett élettartam gazdasági konzekvenciákkal jár, márpedig sok az ilyen rekordgyorsasággal öregedő társadalom.

Tavaly a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) arra figyelmeztetett, hogy a világ öregedése példa nélküli ütemben zajlik, és ez hozzájárulhat a világgazdaság éves növekedésének lassulásához a jelenlegi átlag 3,6%-ról kb. 2,4%-ra a 2050 és 2060 közötti időszakban. Az OECD tagországaiban akár kettős demográfiai sokkhatásról is beszélhetünk, ugyanis nemcsak a társadalmak gyors öregedéséről van szó, hanem csökkenhetnek a jövedelmi különbségek a gazdag országok és a feltörekvő gazdaságok között, ami feltehetően lassítja majd a migrációs mozgásokat, így csökken majd a munkaerő: az euróövezet országában 20%-kal, az Egyesült Államokban 15%-kal.

A demográfusok az országokat négy kategóriába sorolják aszerint, hogy a 65 éven felülieknek mekkora az aránya a teljes népességen belül: fiatal (ha a 65+ korúak aránya kevesebb mint 7%), öregedő (7–13%), öreg (14–20%) és nagyon öreg (több mint 21%). Jelenleg csak három ország tartozik a legutóbbi csoportba: Németország (21%), Olaszország (22%) és Japán (26%), de a következő öt évben Bulgária, Finnország, Görögország és Portugália is csatlakozhat hozzájuk, sőt a következő évtizedben tizenhét további ország (mint például Ausztria, Franciaország, Svédország, az Egyesült Királyság, Kanada, Kuba és Dél-Korea), 2040-re pedig már ötvenöt ország kerülhet ebbe a kategóriába (köztük az Egyesült Államok, Kína, Szingapúr, Thaiföld és Puerto Rico). Látható, hogy a társadalom gyors öregedésével kell számolni a fejlett világ nagy részében.

Még szembeötlőbb az átmenetek megvalósulásának sebessége. Franciaország társadalmá például 1850-ben vált fiatalból öregedővé – amikor az Egyesült Államokban fennállt a rabszolgaság, még nem létezett a villanykörte, és Németország még nem volt egységes állam. Százharminc évnek kellett eltelnie, hogy Franciaország öreg társadalommá váljon 1980-ban, 2023-ra pedig már nagyon öreg lesz.

Hosszú ideig a japánt tartották a leggyorsabban öregedő népességnek a Földön. A legfiatalabb társadalomtól indult a G7-es országok közül az 1960-as évek elején, hogy 2008-ra a világ „legöregebb” országává váljon. Ha azonban a jelenlegi előrejelzések igaznak bizonyulnak, több ország is csatlakozik hozzá, de egy évtizeddel is gyorsabb sebességgel.

Kétségtelen, hogy napjaink leggyorsabban öregedő országa Dél-Korea, amely 1999-ben vált öregedő társadalommá, várhatóan öreg lesz 2017-ben, és nagyon öreg 2027-ben. Dél-Korea társadalmá tehát kevesebb mint három évtized alatt alakul át úgy, amelyhez Franciaországnak százhetvenöt év kellett. Dél-Korea nyomában halad a népesség öregedésének sebessége szempontjából több más ázsiai ország is (Banglades, Szingapúr, Thaiföld és Vietnám).

Irán, amelyet még mindig fiatal államként határoznak meg, ugyancsak benevezhet a leggyorsabban öregedő ország címért folyó „versengésbe”. Az öregedés a születéskor várható élettartam növekedése és a csökkenő termékenységi ráták következménye. A termékenységi mutatók zuhanórepülése világszinten drámai méreteket öltött: Iránban például elképesztő módon az 1984-es anyánként átlag hét gyermekről 2006-ra 1,9-re esett a szülések száma. Hosszú távon a munkaképes korú társadalom lecsökken, és az idősebb népesség aránya megnövekszik. Irán várhatóan fiatal marad 2020 utánig is, de ezután nagyon öreggé válik – akár kevesebb mint harminc év alatt.

Bármennyire is előnytelen az öregedés gazdasági hatása, fontos az alternatív megközelítés. Olyan országok mint Sierra Leone, Lesotho, a Közép-Afrikai Köztársaság és Zimbabwe a legalacsonyabb születéskor várható élettartammal rendelkezők közé tartoznak. Sok kihívással néznek szembe: éhínség, korrupció, háborús konfliktusok, korlátozott hozzáférés az ivóvízhez és az oktatáshoz, járványok, de a gyors társadalmi előregedés nem tartozik közéjük. Összefoglalva, a gyorsan öregedő társadalom ugyan probléma lehet, de összességében kellemes gondnak tekinthető.

TÁRGYSZAVAK: öregedés, szociálgerontológia, hosszú távú előreszámítás, jövőkép, társadalmi helyzet, világ

TÓTH JÁNOS MÁRK

19/2016

A kivételesen hosszú élet biodemográfiai, társadalmi-gazdasági és családi tényezőinek vizsgálata

Valérie Jarry: Analyse des facteurs biodémographiques, socioéconomiques et familiaux de la longévité exceptionnelle

Doktori disszertáció. 2015. szeptember 23. 1–215. p.
URL: <https://papyrus.bib.umontreal.ca/xmlui/handle/1866/12328;jsessionid=AE9B27338FE5EACF81368B5EF7AB4E3D>

Különös jelentőséget kap a hosszú élettartam összetevőinek kutatása a népesség korunkban tapasztalható öregedésével összefüggésben. A témával foglalkozó szakirodalomból egy közös megállapítás mindenképpen kiemelkedik: bár sokféle összetevő befolyásolja az emberi élethosszt, a családi környezet szerepe meghatározó a magas életkor elérésében. A francia és angol nyelvű tudományos közleményeinek formájában bemutatott kutatások célja, hogy feldolgozzák a kivételesen hosszú élet tényezőit, megvizsgálják a gyermek- és felnőttkori családi körülmények szerepét. Kiemelten és részletesen foglalkoznak olyan kérdésekkel, mint: (1) a testvérek, illetve a házastársak halálkorának összehasonlítása a családi körülmények hosszú élettartamra gyakorolt hatásának megállapítása céljából; (2) egyes családon belüli tényezők hosszú távú következményei az élettartam szempontjából, mint például az anya életkora a születéskor, a születés sorszáma és időszaka; (3) a gyermekkori családi környezet segítő vagy káros szerepe a magas kor elérése szempontjából, valamint e szerep társadalmi-gazdasági háttere.

Az elemzések a kanadai népszámlálások és a québeci halotti anyakönyvi adatok összekapcsolása alapján készültek, valamint felhasználásra került két XX. századi, különálló minta adatsora. Az egyik az 1901. évi kanadai népszámlálásból véletlenszerű kiválasztással készült reprezentatív minta, míg a másik az azonos kohorszba tartozó százéves személyek testvéreinek adatai szerepelnek.

A kutatás igyekszik mélyebben vizsgálni a hosszú élettartam továbbadásának csatornáit. Ha elfogadjuk, hogy a százévesek családjában bekövetkező

halálozási korok hasonlósága legalább kismértékben genetikailag magyarázható, lehetséges-e különbség a hosszú élettartamot illetően a százévesek neme szerint? Az eredmények azt mutatják, hogy a nők esetében nincs jelentősége annak, hogy a százéves testvére hím- vagy nőnemű-e. Férfiaknál viszont egy százéves férfitestvér esetében jobbak a hosszú élet esélyei, mint egy százéves nővér mellett. A kor társadalmi szokásainak megfelelő különféle hipotézisek adhatnak magyarázatot a nagyobb hasonlatosságra az egy családhoz tartozó férfiak esetében. A százévesek családjai többségükben vidéki környezetben éltek, ahol létezett a kölcsönös segítség és szolidaritás a családok és férfiak között: a fivérek általában együtt dolgoztak, és együtt költöztek, hogy egymás közelében telepedjenek le. Ez a történeti összefüggés lehet annak a hátterében, hogy a férfiak esetében fontos egy százéves báty, viszont a nők a férjhezmenetellel általában lakóhelyet is változtattak, és ezután nem feltétlenül éltek egymás közelében.

Az eredmények szerint a százévesek testvérei hosszabb ideig élnek, mint a születési kohorszukba tartozó többi személy, ami egyfelől a közösen örökölt életerő, másfelől az ugyancsak közös kisgyermekkor környezete hatása. Hasonlóképpen, az elemzések a százévesek házastársainak hosszabb élettartamát is kimutatják, igazolva a felnőttkori közös környezet kiemelt fontosságát. Ezen túlmenően a kutatások felszínre hozták az élettartam különbségeinek kialakulásában szerepet játszó, már említett biodemográfiai változók (az anya életkora a szüléskor stb.) hatását, amelyek működése és egymásra hatása felelős a különféle sérülékenységekért és a kivételesen magas kor elérésének akadályozásáért. Végezetül egy longitudinális megközelítés eredményeként kimutatható a kezdeti társadalmi környezet hatása a hosszú élettartamra, mivel a korabeli hátrányos társadalmi-gazdasági milióból (városi környezetből, kétkezi dolgozó apától) származó egyének rövidebb ideig élnek, mint a kedvezőbb társadalmi-gazdasági helyzetben (vidéki környezetben, gazdálkodó családban) élt kortársaik. Itt a társadalmi státusz újratermelődésével, illetve a későbbi egészségi állapot korai programozódásával összefüggő előnyök lehetséges halmozódásáról van szó. Ez a hatás egyébként gyengébben érvényesül a nők és a százévesek férfitestvérei esetében, amire részben a felnőttkori szakma gyakorlása ad magyarázatot.

TÁRGYSZAVAK: hosszú élettartam, népesség öregedése, biodemográfiai tényezők, társadalmi-gazdasági tényezők, családi környezet, népszámlálási adatok, Québec

RÓZSA GÁBOR

20/2016

Jobb bevándorlók, jobb PISA-eredmények: egy természetes kísérlet eredményei

Maria A Cattaneo – Stefan C Wolter: Better migrants, better PISA results. Findings from a natural experiment

IZA Journal of Migration, 2015, 4:18, 1–19. p.

URL: <http://www.izajom.com/content/4/1/18>

DOI:10.1186/s40176-015-0042-y

A tanulók iskolai teljesítményének mérésére és nemzetközi összehasonlítására rendszeresen végzett PISA-felmérések¹ eredményei következetesen kimutatják, hogy a bevándorlók gyermekeinek teljesítménye a legtöbb OECD-országban és szinte a felmérésben résztvevő minden országban sokkal elmarad a helyben született, őshonos szülők gyermekeiétől (bár a különbség országonként igen eltérő). Sok országban a második generációs bevándorolt diákok teszteredményei is rosszabbak a nem bevándorolt háttérű társaikénál, másutt viszont, például Kanadában és Ausztráliában olyan jól sikerült integrálni a bevándorolt gyermekeket, hogy még az első generációsok eredményei is hasonlóak a helyben születettekével. Ugyanakkor a PISA-tesztek országai jelentősen különböznek bevándorlási politikájukat illetően is, ami előnyt vagy hátrányt jelenthet a fogadó ország társadalmába való beilleszkedésben.

E tapasztalatok és eredmények alapján a tanulmány arra keresi a választ, hogy milyen hatással van a bevándorlási politika a bevándorolt tanulók iskolai eredményére; természetes kísérleti példaként véve Svájc bevándorlási politikájának radikális változását az 1990-es évtized közepén. 1994-ig Svájcban a „csak alacsony képzettségűek” beengedésének politikája volt érvényben, ami nem egyszerűen az alacsony végzettségű bevándorlókat segítette, hanem meg is nehezítette a jó szakképzettségű munkaerő bevándorlását az országba. 1994-et követően azonban Svájc többé-kevésbé szabadabbá tette a munkaerő beáramlását az Európai Gazdasági Térség országai-ból, és korlátozta a harmadik országbeli, szakképzet-

¹ Program for International Student Assessment = Nemzetközi Tanulói Teljesítménymérés Program.

len munkaerő bevándorlását. Ennek hatását a bevándorlók elsőgenerációs gyermekeinek (a PISA-felmérések alapján) iskolai teljesítményén keresztül vizsgálták. Az elsőgenerációs tanulók 2000. évi teszt-eredményeit vetették össze az új politika életbe lépése után bevándoroltak gyermekeinek 2009. évi teszt-eredményeivel. A két csoport értékelése között 40 pontos a javulás, ami 75%-ban a kedvezőbb szülői háttér és jobb iskolázottság eredménye.

A két PISA-felmérés összehasonlítása a vizsgált csoportok szempontjából azért is releváns, mert a született svájci tanulók teszt-eredményei a két időpont között alig változtak. Ezen túlmenően a megváltozott bevándorlási politika, illetve a bevándoroltak eredményesebb integrálódását eredményező intézkedések hatásának különválasztása érdekében összehasonlították az elsőgenerációs, illetve a bevándorolt szülőktől származó, de már Svájcban született, második generációs diákok PISA-eredményeinek időbeli változását. Azt találták, hogy a bevándorlási törvény megváltoztatásának hatása (a PISA-felmérés nyolcvan pontos javulása) mellett szinte eltörlődik az integrációs intézkedések hatása (tizenhárom pontos javulás) a másodgenerációs diákoknál. Az ún. Blinder–Oaxaca felbontási eljárással kimutatható, hogy a javulás 55%-a közvetlenül a tanuló és családja kedvezőbb társadalmi-gazdasági hátterének, 20%-a pedig a bevándorlási politika változásával összefüggő, jobb iskolázottsági összetételnek köszönhető.

Összefoglalva és a tízéves svájci tapasztalatokat alapul véve nagy valószínűséggel megállapítható, hogy az OECD országokban a bevándorlási politika és a törvények változása legalább olyan mértékben hozzájárulnak a bevándorolt szülők gyermekeinek jobb iskolai teljesítményében, mint a fogadó országok iskolai rendszerébe történő integrálódásukat elősegítő intézkedések.

TÁRGYSZAVAK: bevándorlás, PISA-felmérés, Blinder–Oaxaca felbontás, természetes kísérlet, bevándorlási politika, Svájc

RÓZSA GÁBOR

21/2016

Az iskolázottsági dimenzió figyelembe vétele az európai munkaerő kor és nem szerinti, 2053-ig történő előreszámításánál

Ridhi Kashyap: Adding the education dimension: Projecting Europe's labour force up to 2053 by age, sex and educational attainment

Demographic trends, research and resources, 2015. június 22. (internetes közlés)

URL: <https://demotrends.wordpress.com/2015/06/22/adding-the-education-dimension-projecting-europes-labour-force-up-to-2053-by-age-sex-and-educational-attainment/>

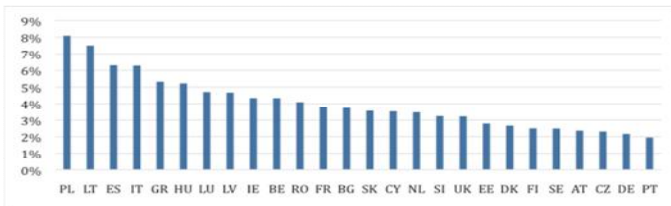
Ez a rövid közlemény Elke Loichinger bécsi kutató tanulmányára reflektál, kiegészítve azt, és megállapítja, hogy amennyiben a jelenlegi népesedési és foglalkoztatottsági trendek fennmaradnak Európában, úgy a gazdaságilag aktív népesség aránya csökken, veszélyeztetve a szociális jóléti rendszerek és a gazdasági növekedés fenntarthatóságát. Ugyanakkor a munkaerő abszolút nagysága csak egy a meghatározó tényezők közül, ugyanis egyre inkább elfogadott az a nézet, hogy egy kisebb, de termelékenyebb munkaerőpiac mérsékelheti a népesség öregedésének egyes gazdasági hatásait.

A szerző egy korábbi írásában ismertette az európai munkaerő alakulására vonatkozó, kor, nem és iskolai végzettség szerinti előreszámításait. Az iskolai végzettség figyelembe vétele pozitív irányban változtatja meg a hosszú távú előreszámítások eredményét, továbbá segít annak kimutatásában, hogy milyen módon és mértékben változik majd Európa humántőkájének struktúrája. Az oktatás bővülésével a különböző születési évszámok iskolai végzettségi szintjei jelentős különbségeket mutathatnak, ami az előreszámításoknál elsikkadhat, ha ezt a dimenziót nem veszik figyelembe.

A szerző előreszámításai 26 EU-országra terjedtek ki, és az iskolázottsági szint szempontjából két kategóriát különböztetett meg: a felsőfokú végzettséggel rendelkező, illetve az annál alacsonyabb végzettségű népességet. Mindegyik országra külön-külön elvégezte a népességre és a munkaerő arányára vonatkozó előrebecslést (2053-ig), majd ezeket kombinálva megkapta az egyes országok előre számított munkaerő-nagyságát.

Az EU egészét tekintve és a jelenlegi oktatási expanziós trendek folytatódását feltételezve a felsőfokú iskolai végzettséget szerző felnőtt népesség aránya 2010 és 2050 között várhatóan 20%-ról 36%-ra növekszik. Természetesen vannak és lesznek jelentős különbségek a tagországok között, de a felsőfokú végzettséget szerző népesség aránya minden országban növekedni fog. Előreláthatólag ugyancsak folytatódik a fiatal nők férfiakhoz viszonyított magasabb iskolázottságának tendenciája is. Mivel a felsőfokú végzettségűek nagyobb arányban szerepelnek a munkaerő-

piacon, az iskolázottság figyelembe vételével a 2053-ra előreszámított európai munkaerő 4,1%-kal lesz nagyobb, mint az a nélkül számított. Ez a hatás az egyes országokban 2–8% között van, a legalacsonyabb Portugáliában, a legmagasabb pedig Lengyelországban.

1. ábra: Az iskolai végzettséggel és a nélkül számított munkaerő nagyságának különbsége 2053-ban az EU 26 országában (a szerző saját számítása a változatlan szcenárió alapján)

Ugyanakkor az ilyen kiigazításokkal együtt is, hacsak a nők és az 55 éves és idősebb korosztály foglalkoztatottsága nem nő, a munkaerő nagysága a 26 ország közül 16-ban várhatóan csökkenni fog 2008 és 2053 között.

A 26 ország mindegyikében és – az idősebb dolgozókat is beleértve – minden korcsoportban jelentősen emelkedni fog a felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők aránya. Például, míg 2008-ban az 55 és 64 év közötti gazdaságilag aktív népesség negyedének volt ilyen végzettsége, ez az arány 2033-ig egyharmadra fog emelkedni, 2053-ban pedig több mint 45% lesz. Ez a magasabbban kvalifikált, következőképpen termelékenyebb munkaerő fogja enyhíteni a munkaerő számszerű csökkenésének kedvezőtlen hatásait.

TÁRGYSZAVAK: munkaerő, előreszámítás, kor és nem szerinti megoszlás, iskolai végzettség, nemzetközi összehasonlítás, Európai Unió

RÓZSA GÁBOR

22/2016

Barátok és testvérek hatása öt-hat éves gyermekek fizikai aktivitására és képernyő-használati szokásaira: szülőkkel készített interjúk kvalitatív elemzése

Mark J. Edwards – Russ Jago – Simon J. Sebire – Joanna May Kesten – Laura Pool – Janice L. Thompson: The influence of friends and siblings on the physical activity and screen viewing behaviours of children aged 5–6 years: a qualitative analysis of parent interviews *BMJ Open*, 2015. 5. sz. 1–8. p.

URL: <http://bmjopen.bmj.com/content/5/5/e006593.full>
DOI:10.1136/bmjopen-2014-006593

Régóta ismert, hogy a rendszeres testmozgás csökkenti a túlsúly és az elhízás kockázatát, javítja a szív és

az érrendszer állapotát, oldja a szorongást és enyhíti a depresszió tüneteit, továbbá javítja a gyermekek iskolai teljesítményét. A mozgásszegény életmód viszont bizonyítottan egészségkárosító hatású, amely többek között jelentősen növeli az elhízás veszélyét, és negatív irányban befolyásolja a mentális egészséget. Mind a felnőttek, mind a gyermekek körében a mozgásszegény életmód legjellemzőbb megjelenési formája a képernyőhasználat (televízió, tablet, laptop, okostelefon stb.). Az Amerikai Gyermekek Szövetségének (American Academy of Pediatrics) ajánlása szerint a gyermekek számára ideális képernyőhasználati idő naponta maximum egy-két óra.

Friss kutatási eredmények azt mutatják, hogy a gyermekek fizikai aktivitására jelentős hatással vannak a baráti kapcsolatok. Néhány kutatás kimutatta, hogy minél erősebbek e baráti kötelékek, annál valószínűbb a pozitív hatása a gyermekek fizikai aktivitására. Lányok körében ez a hatás jelentősebb, mint a fiúk esetében. Azok a fiúgyermekek, akiknek nincs testvérük, több időt töltenek tévénézéssel (153 perc/nap), mint azok, akiknek van (129 perc/nap). Ugyanez a lánygyermekek esetében 135 perc/nap, illetve 127 perc/nap.

A jelen tanulmány elsősorban azt vizsgálja, hogy a szülők miként látják gyermekük fizikai aktivitását és képernyő-használati szokásait befolyásoló tényezőket, s ezen belül a barátok és testvérek gyermekre gyakorolt hatását. Egy kérdőíves vizsgálat alapján a mintába került és a résztvételt vállaló szülőknek a telefonos interjú során a következő kérdésekre válaszoltak: a gyermek fizikai aktivitásával és képernyő-használati szokásaival kapcsolatos általános benyomás; az ezekhez kapcsolódó szülői aggodalmak; az ezeket befolyásoló tényezők; illetve a gyermek hol, mikor és kivel szokta az említett tevékenységeket végezni. Az adatok azt tükrözik, ahogyan a szülők a kérdést látják, nem pedig azt, ahogyan valójában történtek az események.

A szülők többsége úgy látja, hogy a testvérek és barátok hatással vannak a gyermek fizikai aktivitására és képernyő-használati szokásaira. A tanulmány rámutat, hogy a rendszeres testmozgás választásakor (leggyakrabban fizetett különórák) az „iskolai” barátok hatása jelentősebb, mint a „környékbeli” vagy „más” barátoké. A kutatás eredményei szerint a barátok hangsúlyozottan a gyermek vágyait befolyásolják, míg a testvérek – a tevékenység otthoni természetének köszönhetően – magára a tevékenységre hatnak közvetlenül.

A tanulmány kitér a vizsgálat erősségeire és gyengeségeire is. A kutatás fő érdeme, hogy új információkkal szolgál egy viszonylag keveset tanulmányozott területről. Ugyancsak javára írható, hogy a célnak megfelelően választotta ki a résztvevőket egy nagy mintából, és ezzel biztosítani lehetett a vizsgálat szempontjából különböző magatartású csoportok adatainak megszerzését. Az alacsony válaszadási arány ellenére elegendő volt az információ a vizsgálat kvalitatív megállapításaihoz, mivel a gyerekek idejük jelentős részét az iskolában töltik, szüleik pedig ott sem megfigyelni, sem igazán befolyásolni nem tudják tevékenységüket. További értékes információkhoz lehetne jutni a gyerekek és tanáraik véleményének megkérdezésével.

A kutatásban résztvevő öt-hat éves gyermekek szülei úgy ítélik meg, hogy a barátok és a testvérek fontos szerepet játszanak a gyermek fizikai aktivitásának formálódásában, mind a tevékenység kiválasztásában, mind pedig az abban való kitartásban. A gyermek képernyő-használati idejének csökkenésére irányuló igyekezet tehát sokkal sikeresebb, ha a szülők a testvérek és a barátok szerepét is szem előtt tartva cselekednének.

TÁRGYSZAVAK: gyermek, egészségi állapot, fizikai aktivitás, képernyőhasználat, kvalitatív kutatás

SZULY RITA

Társadalom

23/2016

Kutatási összefoglaló a referencia-költségvetések közös módszertanának fejlesztéséről Európában (avagy fogyasztói kosár alapú szegénységmérés az Európai Unióban)

Tim Goedemé – Bérénice Storms – Tess Penne – Karel Van den Bosch (szerk.): The development of a methodology for comparable reference budgets in Europe. Final report of the pilot project. Pilot project for the development of a common methodology on reference budgets in Europe (contract no. VC/2013/0554)

Brussels, European Commission, 2015. október. 339 p.
URL: http://bookshop.europa.eu/is-bin/INTERSHOP.enfinity/WFS/EU-Bookshop-Site/en_GB/-/EUR/ViewPublication-Start?PublicationKey=KE0215994

DOI: 10.2767/096631

Az Európai Bizottság finanszírozásával az Antwerpeni Egyetem kutatói jelentős kutatási program összefoglalóját tették közzé 2015 októberében. A kutatás célja egy olyan egységes módszertan kialakítása volt, amely a megélhetés költségét egy konszenzuson alapuló, beárazott fogyasztói kosár alapján határozza meg az Európai Unió országaiban. A program eredményeképpen kiszámították 26 tagállam élelmiszerkosarának referenciaárait, valamint néhány tagállam egészségügyi-egészségvédelmi, személyes higiéniai és lakhatási kiadásokra vonatkozó kosarát. Az árazott kosarakat négy hipotetikus háztartástípusra készítették el: aktív korú egyedülálló férfire (illetve nőre), két gyermeket egyedül nevelő szülő, valamint két gyermeket nevelő házaspárra, mindegyikük az adott ország fővárosában, jó egészségi állapotban él.

Az új módszertannal a kutatók célja, hogy az jelentős hozzáadott értékkel rendelkezzen a már használatos társadalmi mutatószámokhoz képest, illetve hogy alkalmas legyen arra, hogy az európai országok társadalmi helyzetéről összehasonlítható képet adjon.

A kutatás első fázisában nemzeti szakértőket jelöltek ki, akik hálózatba szerveződve kutatócsoportokat alakítottak, hozzájárulva az egységes árazott fogyasztói kosarak módszertani kialakításához. Magyarországot Szivós Péter, Simonovits Bori és Bernát Anikó, a TÁRKI munkatársai képviselte. Egyes tagállamokban a kutatók azt tapasztalták, hogy a korábbi hazai számítások jelentős eltérést mutatnak az új módszertan alapján tapasztalt eredményektől; az Egyesült Királyság és Írország kilépett a kutatási programból.

A kutatás elméleti kereteinek és a fogyasztói kosarak tartalmának konszenzusos kialakításához a fókuszcsoport módszerét hívták segítségül. Összesen 75 fókuszcsoportos vizsgálatot bonyolítottak le az Európai Unió 25 tagállamában. A 8–10 fős csoportokba olyan személyeket választottak, akik az adott ország fővárosában élnek, 30 és 50 év közöttiek és háztartásukban minden személy egészséges. Továbbá figyelmet fordítottak a csoportok társadalmi-gazdasági, nemi és családtípus szerinti változatosságára.

A kutatás célja olyan pénzüsszeg meghatározása, amely a társadalomban való méltányos részvételhez elengedhetetlenül szükséges. A társadalmi részvétel alatt a kutatók az emberek azon képességét értették, hogy azok különböző társadalmi szerepekben helyt tudjanak állni.

A társadalmi részvétel képességek, illetve a megélhetéshez szükséges javak és szolgáltatások köréből a kutatók kiemelték az élelmiszerfogyasztás, az egészségmegőrzés, a személyes higiénia és a lakha-